

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstoogmerk

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 1.000 fr. per jaar

Postrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

STRAK RECHT VOOR EEN WOELENDE WERELD

Ieder jaar komt wel ergens een moment te pas, bij een van mijn eerste lessen, waar ik de studenten moet waarschuwen: juridische vorming richt zich naar conservatisme.

De reactie blijft nooit uit: ik zie genepen neuzen rijzen, waarboven verbijsterde blikken mij onder gefronste wenkbrauwen, weigerig toekijken. Voor jongelui die zich gevoelen om «het aanschijn der aarde te vernieuwen» is dat een harde klap. Ik tracht ze dan ook wat te paaien met eraan toe te voegen dat men het conservatief tuig, dat recht genoemd wordt, ook kan inspannen om de steile weg opwaarts van het progressisme te volgen.

Toch blijft het een paradox, schijnbaar ook een handicap, gebonden te zijn aan strakke rechtsregels, geworteld in het verleden, om een woelende wereld, gericht op de toekomst, te regeren, laat staan om die wereld te voeren naar een roeping die zou zijn een bestendige mutatie naar volkomenheid. Of moeten wij het anders inzien en toegeven dat het recht een veilige rem is op de holle vaart van het mensdom in zijn malle roes naar progressisme?

Ik zou uw geduld niet op de proef willen stellen met geleuter over persoonlijke problemen, bij een uiteenzetting over de zorgen en de gewetensbezwaren van een professor, verantwoordelijk voor de eerste vorming van toekomstige juristen. Weliswaar is die kommer het uitgangspunt geweest van mijn mijmeringen, maar die hebben mij toch geleid naar de overtuiging dat het hier ging om een probleem waarover juristen en niet-juristen zich samen moeten bulgen.

Met uw goedvinden zou ik gaarne achtereenvolgens onderzoeken:

1. of de jurist waarachtig gericht wordt op behoudensgezinde denkpatronen en op conservatieve praxis;
2. of het recht, ik bedoel het staande recht en namelijk het Belgisch positief recht, de evolutie van onze gemeenschap belemmert of stolt;
3. en zo ja, dan ten derde hoort onderzocht te worden of deze invloed van het recht heilzaam of schadelijk is;
4. een vierde punt zou zijn, het postulaat van de historische vooruitgang van het mensdom even kritisch te bespreken;
5. en ten slotte, bij de veronderstelling dat het ons gaat om een roeping tot volkomenheid, of het recht een bruikbaar instrument is voor dit streven; ofwel, indien

wij dit geloof en deze hoop moeten opgeven en louter moeten vaststellen dat wij in feite te maken hebben met een veranderende wereld — *for the best and for the worst* — of het recht kan aansluiten bij deze feitelijke woelingen.

Weze het mij toegestaan U een half uurtje op te houden met deze analyse?

1. Wij zullen niet veel tijd besteden aan het opruimen van het imago van de jurist die in de statige gedaante van magistraat, advocaat of notaris in toga of in frak een plezierige kluijft biedt aan de karikaturist; ik zal ook niet uitweiden over die plechtige professor die dertig jaar lang, *ne varietur*, hetzelfde college afleest, al is het niet uitgesloten dat men dergelijke personages nog zou ontmoeten (voorzeker niet in het academisch corps van Sint-Aloysius, noch onder de toehoorders in deze zaal!)

Het houdt evenmin steek (met Georges Ripert) de diagnose van conservatisme te stoelen op het vooroordeel dat de studenten van de rechtsfaculteit meestal stammen uit bourgeoisfamilies⁽¹⁾, daar heeft de democratisering van de universiteit reeds ruim aan gedokterd, en wij weten anderzijds dat de contestatie, althans verbaal, het ergste woedt bij de «*filis à papa*».

Als tegenhanger kunnen wij dan evengoed een beeltenis van de revolutionaire advocaat Robespierre omlijsten of gewag maken van de — m. i. onverdiende reputatie — van opruiingscatalysator die de rechtsfaculteit in onze universiteiten geniet, waartegen men trouwens kan inbrengen dat studenten geen volleurde juristen zijn, terwijl de revolutionairen wellicht hun recht hebben verleerd.

Neen, laten wij liever nuchter kijken naar wat de vorming, de leer en de praktijk is van de jurist.

De rechtswetenschap is, in de eerste plaats de studie van het staande recht, *lex lata*, d.w.z. van een voorafbestaand geheel van normen; «*un donné*» zou Geny het noemen (al heeft het «*donné*» bij Geny ook wel een andere inhoud); wat van de student dan verwacht wordt is dat hij die normen zou kennen of althans zou weten waar zij te vinden zijn, dat hij die correct zou begrijpen, de samenhang en wisselwerking ervan zou vatten en die dan ook als maatstaf voor menselijke gedraging zou kunnen hanteren.

Welnu, al die normen zijn gegroeid uit een verleden

dat soms ver in de tijd teruggrijpt: « *from times immemorial* » zoals de *common law*; uit oud-vaderlandse gewoonte, Sachsenspiegel en andere spiegels, uit de grands coutumiers of uit het romeins recht, aldus voor ons continentaal recht. Om die regels goed te begrijpen, en ook om te begrijpen hoe de inhoud ervan, hetzij stiekem verschuivingen onderging, hetzij bewust en brutaal veranderen werd, moet natuurlijk naar het verleden omgekeken worden. Soms wel om het te negeren, zal men opwerpen? Ja, voorzeker, maar het gaat om een hegeliase negatie waar de synthese toch de stelling en de tegenstelling opvangt.

De nadruk wordt wel eens gelegd op het feit dat in het kandidaatsprogramma van de rechtsstudie de colleges van het dode romeins recht en van het vervallen oud-vaderlands recht de student ertoe brengen de relativiteit van het recht aan te voelen. Maar indien wij dat begrip wetenschappelijk, laat staan logisch, willen gebruiken dan betekent « *relatief* » niet dat het recht maar op losse schroeven staat, dat men het niet al te zeer « *au sérieux* » moet nemen, maar wel dat het in een verband staat, en om het verband in te zien moet men én de band én de gebonden voorwerpen kennen. Wanneer de student wat verder gevorderd is, hoort hij meer over het gezag van rechtspraak, waar men uiteraard altijd verwijst naar « *verzwonden* » gebeurtenissen, en men leert hem dat dit gezag des te groter is wanneer die rechtspraak sedert lange tijd wordt toegepast. In de doctrine toont men hem dat rechtszekerheid eist dat men zo min mogelijk zou afwijken van een regel die bekend is en aanvaard wordt als rechtsnorm. St.-Thomas napratend, zal men hem zelfs zeggen dat een minder-goede structuur te verkiezen is boven een verbeterde structuur zolang die verbetering niet zodanig is dat zij opweegt tegen de kwaal van de wijziging die *in se* wanorde verwekt. Karl Marx wordt in ons huis hier wat omzichtiger nagepraat, al heeft hij ons veel te leren; op de keper nemen wij het niet waar hij zegt: « *recht is een onrechtvaardige toestand die lang genoeg geduurd heeft* »; maar wij moeten toch toegeven dat onze begrippen over « *verworven rechten* » en « *verjaring* » « *usucapio* » onze rechtsprincipes kwetsbaar vinden voor die dialectische kritiek.

Welke studax zal met zulke opleiding bestand zijn tegen een behoudsgezind reflex? Voorzeker bezorgt de rechtsfaculteit ook het tegengif: economie, sociologie geven de actuele sokkel aan van het recht; rechtsvergelijking toont de relativiteit (thans met een andere betekenis) van de juridische axioma van ons Belgisch of van ons westers recht. Onze rechtsgeleerde kollega's komen ook graag vooruit met oplossingen « *de lege ferenda* » waar zij hiaten, leemten of tegenstrijdigheden bespeuren in onze *lex lata*... maar dat zijn vrome wensen en geleerde beschouwingen die niet zover mogen doorgedreven worden dat men de student zou afleiden van het veilige, soliede staande recht.

Mensen uit de rechtspraktijk — en ik meen er hier enkele onder dit voornaam gezelschap te ontwaren — zijn dan wel geneigd de schouders op te halen waar zij denken: « *Kom, dat zijn zoveel academische beschouwingen over een dynamische opvatting van het recht, wij weten wel beter door onze praktijk dat die dromen over wat de rechtsregel zou moeten zijn geen zin hebben t.o.v. de norm die zegt wat moet zijn.* » Ook ik heb in de praktijk gestaan en op mijn consultatie werd meestal gevraagd hoe men hoorde te handelen om in regel te zijn met het recht of, *a posteriori*, wanneer men buiten de schreef gelopen was, hoe dat nu zou uitvallen voor de rechter. Te weten hoe de wet zou moeten zijn of hoe de rechtspraak deze zou moeten verbuigen was hen geen zorg, maar wel te weten wat recht en rechtspraak nu eenmaal was.

Ook de rechter die, dag in dag uit, het kluwen van menselijke gedragingen in geschil of misdrijf moet ontwarren zal die noodgedwongen over de kam scheren van het bestaande recht; men vraagt hem geen beschouwingen over wat recht *zou* moeten zijn.

Subjectieve rechten vrijwaren, de orde handhaven, de gevestigde structuren eerbiedigen, 't is alles koek uit één deeg die heet behoudsgezindheid. Bij deze parate beoordeling moet echter een correctief aangebracht worden. Wat de klassieke rechtsleer er ook over placht te doceren, het is wel nooit zó geweest dat de rechter de feiten zou afbakenen en die dan zou afmeten met geijkte regels van de wet. Steeds is de zorg van de rechter geweest, recht te spreken d.i. een rechtvaardige oplossing te brengen op het hem voorgelegde geschil, een verdiende straf toe te passen op de verdachte die voor zijn rechtbank verscheen. De rechter bezint een billijk vonnis. Daarbij is hij nochtans niet helemaal vrij; hij moet dat vonnis kunnen bouwen met het materiaal dat voorhanden is in ons rechtsarsenaal; zijn juridische vorming zal hem reeds leiden bij het zoeken van de juiste oplossing die echter niet « *gevonden* » wordt door een formele oefening van het « *juridisch syllogisme* »; pas achteraf bij de motivering zal hij zijn intuïtie controleren onder de vorm van een sluitrede. Dit psychologisch denkproces⁽²⁾ dat men vroeger niet durfde te bekennen, biedt ons de sleutel van de evolutie in de rechtspraak.

Tot nog toe hadden wij het over rechtsgeleerdheid en praxis; wij spraken nog niet van het stellen van de rechtsregels. Speelt ook daar de conservatieve mal? Waar de rechtsregel ontstaat uit de gewoonte, lijdt het natuurlijk geen twijfel: de norm is dan, te handelen zoals te alle tijd werd gedaan. Voor theoretisch recht is het even evident, of het nu uit de Bijbel of uit de Koran getrokken werd; de rechtsregel stoelt immers op een Openbaring die uiteraard in het verleden werd verstrekt. Ook het *judge made law* schept maar precedenten die op vroegere rechtspraak berusten. Maar de wetgever? Wie nieuwe wetten maakt, zal die ook gebukt gaan onder het juk van traditie? Noteren wij vooreerst dat het grootste en wellicht het beste stuk uit onze wetgeving niets anders is dan gecodificeerde gewoonte of rechtspraak. Ik zeg het beste en bedoel de technische waarde; de veilige bruikbaarheid van de gestelde regel die trouwens des te meer deugt naarmate hij ouder is. Inderdaad, een splinternieuwe wet is steeds voor iemand hinderend en kwetsend, pas na een langdurig gebruik van het nieuwe tuig zullen de haperende splinters door de rechtspraak weggevoerd worden, ofwel zal de hand ertegen geëelt geraken door het gebruik.

Maar, zal U mij zeggen, er zijn toch wetten die de bestaande normen komen wijzigen, die uitdrukkelijk vervaardigd zijn om een gewoontelijke gedraging te verbieden, om een ongebruikelijk handelen op te leggen. Dat is ongetwijfeld juist, maar wij zullen zien hoezeer nieuwe rechtsnormen, hoe radikaal ook bedoeld, toch nauw bedongen worden door het vooraf bestaande.

2. Hiermede hebben wij echter reeds ruim onze tweede vraag aangesneden, nl. of het recht de sociale evolutie remt. Het vraagt geen uitvoerig betoog vast te stellen dat het recht in de meeste gevallen maar tussenkomt nadat de economische en sociale ontwikkeling is verwezenlijkt, waarbij problemen komen te rijzen die het oude recht niet had voorzien; als voorbeeld verwijs ik naar het bouwen van flatgebouwen, dat lang werd geremd, omdat ons recht geen adequate regeling kende voor de horizontale verdeling van de onroerende eigendom; op sociaal gebied vernoemen wij het recht van staken, dat tot voor kort nog een wederrechtelijke contractbreuk heette naar burgerlijk recht; ook op het politieke vlak gaan

de ideeën de wet lange tijd vooruit; algemeen stemrecht, stemrecht voor de vrouw, werden sedert lang als normaal beschouwd, vóór de wetgever die toestond; in het familierecht zien wij het ouderlijk gezag volledig omgekeerd in zijn betekenis ten voordele van het kind, terwijl de wetgever nog maar amper, en vrij laat, tussenkwam om aan de *code Napoléon* te tornen.

3. Men kan zich wel afvragen of deze remmende invloed van het recht niet hoort te worden bestreden door wetgevende technieken die de evolutie op de voet zouden kunnen volgen. Natuurlijk wordt dan verondersteld dat het om een gunstige evolutie gaat of dat de aangewende technieken meteen geschikt zijn om nadelige gedragingen te censureren. De moeilijkheid ligt precies daar: wanneer de gebruikelijke gedraging in de gemeenschap een nieuwe koers neemt, kan men niet dadelijk zien of die «den volke te goede komt»; meestal zal de meerderheid zich schrap zetten tegen de nieuwigheid en pas later, wanneer de massa de nieuwigheid gewend is, of wanneer het nieuwe door wat patina getemperd geraakt, zal het voor haalbaar of gewenst voorkomen. Een haastige wetgeving zal een nieuwe instelling in onbuigbare vormen gieten en dan ook onbuigzaam verzet uitlokken die haar weldra tot schroot zal doemen. Een wet moet bruikbaar zijn. Traagheid is echter evenmin een deugd. *Prudentia* is hier de boodschap, niet in de zin van kleinmoedigheid, maar wel in de betekenis van wijsheid die soms wel stout moet optreden. (Soloon tot de Atheners: «Ik heb jullie niet de best mogelijke wetten verstrekt, maar de wetten die jullie best kunt verdragen.»)

4. Wij kunnen niet langer onze analyse doorzetten onder de optimistische hypothese dat alle veranderingen die wij in onze moderne wereld beleven «vooruitgang» betekenen. Deze verdient toch ook een kritisch onderzoek. Bij mensen uit mijn generatie pleegt men grif aan te nemen dat wetenschap en techniek met reuzestappen vooruitgingen, terwijl het zedelijk en geestelijk peil van het mensdom vervaarlijk slonken, waaruit men dan sjagrijnig afleidt dat de wereld naar zelfvernietiging snelt in het tempo van haar materiële vooruitgang. Deze entropische wereldbeschouwing kan ik als gelovige niet delen. Weliswaar zien wij dat verdrukking, geweld en oorlog die nog steeds op onze planeet woeden, de jongste technieken aanwenden om hun baldadigheid te verzwaren; losbandigheid in de zedelijke gedraging kunnen wij evenmin ontkennen en de verwarring die heerst op het religieuze vlak is al te klaarblijkelijk. Daartegenover staat nochtans dat de mens meer en meer bewust wordt van zijn waardigheid, dat de moraal zich ontdoet van de oogkleppen van de casuïstiek en de mens nu voor hogere verantwoordelijkheid plaatst, dat de godsdienst niet langer als een «opium» kan bestempeld worden, maar integendeel de mens wekt uit zijn somnabulisme. Ook de jeugdcontestatie — al keur ik het ruitenbreken onvoorwaardelijk af — heeft iets positiefs aan zijn grondslag, met de wil de oude rommel op te ruimen; de bewegingen voor volksbevrijding of volkerenbevrijding, hoezeer ook besmet met haat en razernij, zoeken toch ook naar een andere en betere wereld.

«Het daghet in den Oosten» zou hier misschien eenzijdig links en rood klinken... dan maar liever het volgende vers: «Het lichtet overal»... of klinkt dit al te naïef optimistisch?

Het tempo en volume van de verandering zo op materieel als op geestelijk vlak is zodanig dat het niet enkel kwantitatief versnelde maar ook kwantitatief veranderde; ik aarzel dan niet Teilhard de Chardin, Koestler en Garaudy na te spreken met te gewagen van een mutatie van de mens.

Een ander inzicht is mij te binnen gevallen, waarvan ik

de bron spijtig niet precies kan opgeven, en dat is, dat de evolutie van de wereld (zoals wij dit leren uit de palaeontologie) onbewust werd meegemaakt door de *sinantropos* en tot *homo sapiens*, alvorens Lamarck en Darwin zich de vraag hebben gesteld of die evolutie wel uitgebloeid was. Of de *homo sapiens* de terminale twijg is van ons *phyllum*? Een stapje verder wordt nu gewaagd met de vraag: is de tijd niet aangebroken waar de mens, bewust van de evolutie die hem verstand en vrije wil heeft bezorgd, de hem door de Schepper toegewezen opdracht moet vervullen en nu zelf moet ingrijpen in de nadere mutaties van zijn eigen geslacht?

Uw glimlach laat mij vermoeden dat U de mening toegedaan is dat deze bespiegelingen wellicht buiten mijn juristenbevoegdheid liggen en voorzeker buiten het voorwerp van deze lezing. Op het eerste punt kan ik toegeven, daarom was ik ook zo voorzichtig U te waarschuwen dat ik het niet had uitgevonden. Maar waar dit idee nu eenmaal bestaat, kan ik als jurist niet anders dan te onderzoeken of de rechtstechniek geen rol heeft te spelen bij deze directe evolutie.

Dit biedt geen ruimte voor naïef vertrouwen in de vooruitgang maar evenmin voor wanhoop ten overstaan van de onontkomelijke ondergang van de wereld. De wereld wordt wat de mens ervan maken zal; de mens zelf in deze wereld kan door genetica, door socio-ekonomische ontwikkeling, door opvoeding... en door het opleggen van gedragsregels, d.i. door *recht*, de mens zelf in zijn verdere evolutie richten.

Ik ben wel bewust van het gevaar van deze stelling, zolang niemand ons wijzen kan in welke richting en op welke wijze deze mutatie moet plaatsgrijpen.

Wordt het een «*enroulement*» van de bestaande mensen tot een collectief wezen zoals Teilhard het schijnt te vermoeden. De tendens naar communautaire samenleving, de eisen van equipewerk in wetenschap en produktie schijnen daar wel op te wijzen, maar de tegenovergestelde tendens naar individualisme en egalitarisme schijnen dat nog af te remmen.

Indien ik mij nu mag wagen op het gladde terrein van de theologie zou ik er nog gaarne aan toevoegen dat, indien er in de kristelijke *Weltanschauung* een opinie bestaat die Kristus als de top van de Geschiedenis beschouwt, waar het ons alleen op aan komt zijn Woord te «bewaren» tot Hij wederkomt; er ook een meer dynamische opvatting bestaat, gericht naar de «nieuwe hemel en de nieuwe aarde» (Openbaring 21-1) die ons wijst op de opdracht «de wereld te beheersen», «volmaakt te worden, gelijk onze Hemelse Vader volmaakt is», en de wereld en de mens op te voeren naar Kristus, het alpha en omega van Teilhard's plerom. Uit de parabel van de talenten haal ik een ernstige waarschuwing om liever de tweede stelling te kiezen.

Het verschiet van deze bespiegelingen ontslaat er de wetmaker niet van, zijn taak nuchter aan te pakken en recht te scheppen bij de concrete werkelijkheid van vandaag.

Het is duidelijk dat voor wie recht als object van wetenschap benadert, de stof — het geheel van de bestaande rechtsregels — een gegeven is, waarbij de vorser niets anders te doen staat dan te onderzoeken wat bestaat, waar het vandaan komt, hoe het leeft en groeit, om dan een logische samenhang en ordening in de verworven kennis te brengen. Maar daarnaast is er ook plaats voor wetenschappelijk onderzoek, na te gaan hoe recht geschapen wordt.

Dit is niet een uitsluitende opdracht van de wetgever, of gebeurlijk van de rechter en van de rechtsgeleerde, maar wij allen, ook als leek in het vak, door onze gedraging en opinie, dragen iets bij in dit proces. Ik wil nochtans — zo U het goed vindt — inzonderheid de opdracht onderzoeken

van de wetgever, die in ons systeem, toch de bewuste en systematische schepper van het recht is.

De vraag is derhalve, of de wetgever wel recht schept, d.i. uit het niet haalt. De uiterste stellingen desdaangaande zijn dan: 1) de wetgever heeft geen andere bevoegdheid dan voorafbestaand recht te verwoorden⁽³⁾, en 2) de wetgever stelt naar willekeur gedragsregels op, en deze worden recht, mits zij door het openbaar gezag afdwingbaar zijn⁽⁴⁾.

Waar de wetgever een gewoonte heeft gecodificeerd, heeft hij in de eerste plaats bestaand positief recht opgetekend; meestal heeft hij de gewoonte tevens gesystematiseerd en soms ook wel «verbeterd», wat reeds een afwijking is van de functie van het louter verwoorden bij het overschakelen van ongeschreven naar geschreven recht.

Niemand betwist voorzeker de bevoegdheid van de wetgever om nieuwe regels van positief recht uit te vaardigen, maar — zo zullen de voorstanders van de eerste stelling zeggen — hij heeft hierbij geen eigenlijke scheppingsmacht, hij kan alleen maar neerschrijven wat geboden is, door de natuur van de mens of van de gemeenschap, om rechtvaardigheid en orde te handhaven (of te herstellen) in de interpersonele verhoudingen.

In zijn naiefste vorm biedt het natuurrecht dan een verzind model van een volkomen gemeenschap waar de wetgever slechts dient naar te kijken, om — zo goed hij kan — een volmaakt recht af te schrijven. Dit Rijk van Utopia zou, naar de leer van zijn eerste voorstanders onwrikbare onveranderlijke regels kennen die wij door de Rede kunnen ontdekken, die dan de absolute norm aangeeft van het Recht (met grote R) waar de wetgever zich moet naar voegen wanneer hij in het positieve recht normen oplegt aan de mensen.

De knapste voorstanders van het Natuurrecht zullen toegeven dat de absolute rechtsidee waar de wetgever zich moet naar voegen, nog niet volledig is uitgewerkt, zo dat men komt te staan voor een *relativiteit* in kwadraat: positief recht kan slechts een benadering zijn van natuurrecht, en «onze» kennis van het natuurrecht is maar een benadering van het absolute recht. (Men kan het in de derde macht verheffen met er aan toe te voegen dat onze rechtspraak ook maar een benadering is van het positieve recht).

Meer bescheiden zullen de moderne «naturalisten» zich beperken bij het aangeven van algemene beginselen die de wetgever in het oog moet houden. Een kritisch inzicht van deze beginselen maakt het duidelijk dat deze nauw gebonden zijn aan een bepaalde filosofische optie. Dit wil niet zeggen dat zij niet bruikbaar zijn; binnen een bepaalde cultuur zal het beroep op principes die kaderen met die cultuur ongetwijfeld bijdragen tot het uitvaardigen van een aanvaardbaar en efficiënt recht; maar cultuur is gebonden aan volk, tijd en plaats. «*Natura autem hominis est mutabilis*» constateerde reeds Thomas in zijn IIa IIae qu. 57.

Wanneer wij de omgekeerde stelling onderzoeken, die leert dat «de uitgedrukte wil van het gezag (welke ook de inhoud daarvan is) recht heet, mits dat gezag bij machte is zijn wil op te leggen», dan moet worden toegegeven dat daar veel voor te zeggen valt. Waar wij oordelen dat een rechtsregel slecht is, onrechtvaardig, laat staan onmenselijk, hoort die tot het positieve recht zolang de eerbied ervan afgedwongen wordt.

Voorzeker heeft de gezagsdrager de plicht «goed» recht te maken, maar wie kan onfaalbaar zeggen wat goed is, en wie kan de uitvaardiging van dat goede recht afdwingen.

Of de wetgever nu een dictator of een democratisch parlement is, doet principieel niets ter zake. De hartstochten van een meerderheid zijn niet veel meer te vertrouwen dan de grillen van een monarch waar het gaat om te

oordelen «wat den volke goed is» of om de moed op te brengen het in rechte op te leggen.

Nochtans kan men niet zeggen dat de wetgever naar willekeur de wet opstelt. Telkens staat hij voor «*un donné*» waar hij rekening moet mee houden, een gegeven dat hij moet aanwenden om de nieuwe wet te bouwen. «*Ex facto oritur ius*». Daar kan de wetgever niet buiten, en die feiten zijn evengoed het materieel bestand van zaken, als de voorafgaande wetgeving, als nog het rechtsgevoel dat de gemeenschap beheerst.

Hij kan dat niet ignoreren. Hij kan de wetenschappelijke bevindingen van fysica, ekonomie of psychologie niet miskennen. Het feit dat een vroegere wetgeving bestond kon hij niet ongedaan maken. En hij kan wel tegen de openbare opinie indruisen, dan moet hij er echter rekening mee houden en de nodige druk ertegen oefenen om haar te kunnen indammen.

De wetgever die daar over stapt, maakt onbruikbare regels, die niet kunnen werken. Aldus had Stalin wel te praten dat wie gerst zaaide tarwe moest oogsten, en de rassendiscriminatie wordt niet uitgeschakeld door een gezegde als «*à partir de dorénavant tous les nègres seront blancs*». *The British Parliament can do everything but not to change a woman in a man.*»

De feitelijke «gegevens» hoort de wetgever precies te verwerken. Ook daar kan hij niet naar willekeur handelen; wetten maken is de maatschappij ordenen naar een doel. *Bonum commune* zegt Thomas, maar niet alle wetgevers zullen dat op de korrel nemen; sommigen zullen zeggen dat de ontwikkeling van de Staat of het prestige van de dynastie, of nog het bewerken van de Revolutie het doel is van het recht. Geen enkele wetgever zal van oordeel zijn dat hij in het wilde weg wetten uitvaardigt (al kan het van buitenaf gezien er soms lelijk op trekken). Wanneer een wetgever wetten ging stellen zonder oogmerk, hebben wij te maken met een krankzinnige, evengoed als wanneer hij buiten de gegeven feiten ging vallen. In de uiterste gevallen bestaat geen recht meer, maar anarchie, vermits de wet niet haalbaar is en bijgevolg niet afgedwongen kan worden; waar de gemeenschap onmiddellijk op zal reageren door het scheppen van een nieuwe rechtsorde in de marge van de officiële wetgeving, zoals toen geschiedde in onze gewesten bij het verval van het Roomse Rijk en zijn onmacht om de barbaarse invallen af te weren, wat aanleiding gaf (na heel wat anarchie) tot het oprichten van de feodaliteit en het heropdoemen van celtische en germaanse gewoonten. Marx sprak van het verdwijnen van het recht en het verdwijnen van de Staat, maar Lenin moest de N.E.P. goedkeuren waar het radikaal socialisme door het volk niet genomen werd en tot de catastroof voerde.

«*Le déclin du droit*» door Georges Ripert aangeklaagd voor ons huidig recht, schijnt ons niet op een zó gevaarlijk spoor te leiden. Weliswaar zijn in ons modern recht normen ingevoerd die in strijd zijn met wat eenmaal als heilig beginsel had gegolden, maar dat betekent alleen dat nieuw recht de plaats heeft ingenomen van het oude en niet dat het recht is verzwonden. In ons rechtssysteem gebeurt dat bijna onopgemerkt.

«*Le droit sacré de la propriété*» heeft bij ons geen plaats geruimd voor algemene staats eigendom of voor collectief bezit, maar het lijdt geen twijfel dat het *quiritaire ius utendi et abutendi* reeds in de oudheid heel wat getemperd werd en thans gesocialiseerd wordt; zo ook voor de wilsautonomie in overeenkomsten; straffer nog in de relaties tussen werkgever en werknemer waar men amper nog spreken kan van verbintenissenrecht.

Hoe zijn deze grondige wijzigingen in ons recht doorgedrongen? Door een voorzichtige aanpassing (*prudencia*) van het bestaande recht bij de feitelijke wijzigingen door de maatschappij ondergaan. Deze wijzigingen zijn te bespeuren op het vlak van de economische ontwikkeling, van

de wetenschappelijke vooruitgang en van de (grotelijks daardoor bedongen) verandering in de sociale verhoudingen en in de individuele bewustmaking van de mens.

Ik zegde wel een aanpassing, hiermede bedoelend dat het recht steeds een vertraging heeft gekend t.o.v. de feitelijke toestand. Progressisten zullen dit betreuren of aanklagen; het is wel zo dat het recht als een rem, of als een vertragende catalysator heeft gewerkt; maar is dat altijd een kwaad? Indien de hervormingen er toch komen al is het wat langzamer, maar tevens het onheil van de ontplofing in de anarchie wordt vermeden, kan het ene tegen het andere wel opwegen.

En hiermede komen wij tot het laatste punt van onze analyse: moet het recht niet uiteraard de evolutie achterna lopen, (ze zo dicht mogelijk bijhouden voorzeker) maar dan toch op voldoende afstand om de uitpattingen ervan te ontwijken om alleen te sanctioneren wat eenmaal verworven is door de achtereenvolgende fases: van een weerstand, van een dulden, en eindelijk van een aanvaarden van wat feitelijk bestaat en als verworven toestand aanspraak krijgt op rechtsbescherming? Of kan het recht evengoed aangewend worden om de vooruitgang te richten en te bevorderen?

Ik blijf de mening toegedaan dat het recht, en namelijk de wetgeving, inderdaad benevens haar opdracht het bestaande te ordenen, een richtende rol speelt bij het vormen van gedragspatronen en tot als-rechtvaardig-te-aanvaarden sociale verhoudingen kan bijdragen. De geschiedenis en het hedendaagse gebeuren bieden daar voorbeelden genoeg voor, waar een vooralsnog wederrechtelijk genoemde gedraging of verhouding buiten of tegen het algemeen rechtsgedrag van de gemeenschap door een bepaalde wet of een algemene wetgevingspolitiek, soms na heftige weerstand, uiteindelijk, door iedereen als rechtmatig werd erkend; of nog, ook wanneer zij theoretisch nog bestreden was, toch in feite de gedraging heeft beïnvloed.

Wijzen wij maar op de aftakeling van de feodaliteit, het opdoeken van het vorstendom «de droit divin», de anti-trustwetgevingen, de afschaffing van het eigendomsrecht in de socialistische republieken. Kijken wij maar op de uitwerking van de (in se zo onzinnige en zo graag ontdeken) wet Vandervelde, aan wie wij toch te danken hebben dat het alcoholisme in België ernstig werd geremd. Noemen wij nog het ongunstig onthaal in 1918 van de belasting op het inkomen die wij heden niet meer zouden kunnen wegdenken. Ik wil het niet wagen profeet te spelen over de impopulaire BTW. Zal die binnen afzienbare tijd als onmisbare grond voor een aanvaardbare taxatie beschouwd worden?

Indien wij nu eenmaal aanvaarden, dat de wetgeving onze opvattingen en opties kan richten, laat staan kan leiden, dan blijft de vraag open of de wetgever naar believen die richting mag kiezen? Ik bedoel of hij dat kan, en ook of hij dat mag?

Zelfs in de gekste gevallen horen wij de wetgevers hun beslissingen verantwoorden met het doel het nationaal welzijn te dienen, een betere samenleving, een rechtvaardiger wereld in te richten. Telkens moet aan de basis daarvan een intentie gezocht worden op dat «betere».

Maar de meest onzinnige afwijkingen (en mede de best bedoelde pogingen) wijzen erop dat dit «betere», de norm voor de normatieve regel aan onze conceptualisering ontsnapt en bestendig van gedaante wisselt naar gelang de wereld draait. Er bestaat geen vooraf bepaalde mal van het volkomen recht. De *Civitas Dei* van Augustinus, de *Utopie* van Thomas Morus, het natuurrecht (zelfs herleid tot een geraamte van algemene rechtsbeginselen) zijn maar bruikbaar als tijdelijke werkhypothese gebonden aan een cultuur.

Waar wij de hypothese voorop hebben gesteld van een

evolutie van de mens konden wij geen prototype voorstellen van de eerstkomende mutatie die wij mogen verwachten. De dialectiek biedt ons wel een denkproces door negatie van het bestaande, om uit de tegenstelling een jongere synthese te trekken; maar waar het gaat om loutere individuele verzinningen staan wij buiten de realiteit, terwijl het toetsen aan de praxis onze constructie beperkt tot het onmiddellijk bestaande. Ook de «roeping» van de mens verleent geen bepaalde leidraad om een rechtssysteem op te bouwen.

Maar, het steeds meer verspreide bewustzijn, dat onze gemeenschap niet volmaakt is, dat het anders kan en dat wij mensen er iets aan kunnen verhelpen opent toch een nieuw perspectief in de aloude opdracht «het aanschijn van de aarde te vernieuwen», de jonge generatie, de wetgever van morgen moeten dan maar «aandachtig» zijn om deze historische kans niet te verliezen.

Te allen tijd heeft de machthebber de opdracht gehad de verhoudingen onder de mensen te wijzigen, maar die zorg was meestal liminaal; nu is hij er meer en meer van bewust en, huiverend voor die verantwoordelijkheid, kan hij, ofwel treuzelen en vitten tot de structuren hem tot over het hoofd vallen, ofwel kan hij er zo onstuimig op losgaan, dat met een kulturele revolutie, eeuwen lang gespaarde schatten over boord worden geworpen.

Decadentie en revolutie kunnen wel tot anarchie voeren, maar onontkomelijk zullen de mensen trachten naar bescherming voor hun aanspraken (al zijn die uit de revolutie geboren) en naar veiligheid in hun onderlinge betrekkingen... en daar komt weer het recht aan het woord. Wie ook de wettenmaker mag zijn, de spontane volksgewoonte, de verlichte hervormer of verwoede revolutionair, allen zijn zij aangewezen op het voorafbestaande recht, weze het om het totaal te keren of te negeren; allen zijn zij genoopt rechtstechnieken te gebruiken die reeds vroeger werden aangewend. Het juridisch instrument zal dan, zelfs in de meest vooruitstrevende hand, een conservatieve invloed hebben; het juridisch jargon zal hem ongemerkt volgens structuralistische regels terugvoeren naar de oude denkpatronen, wat voorzeker niet uitsluit dat de draagwijdte van de wet gewijzigd kan zijn.

De rechtspraak eveneens zal er het hare toe bijdragen om de nieuwe teksten te «begrijpen», dit is om ze in te schakelen in het *corpus* van het bestaande recht. Zijn zij niet bruikbaar dan worden zij of verworpen of ingekapseld. Het gebeurt wel eens dat een ruwe zandkorrel in de schelp gepropt, door geduldig afscheiden van genuanceerde jurisprudentie, omgetoverd wordt tot een glanzende parel.

De eigen functie van het recht is niet alleen de bestaande orde te handhaven, maar evengoed de opdoemende ideeën en de woekerende gebeurtenissen op te vangen en te ordenen in een bruikbaar systeem waar de gemeenschap vrede mede heeft.

Wij moeten aannemen dat het recht uiteraard behoudend werkt, wat niet zeggen wil dat men ongebreideld moet toegeven aan die conservatieve tendens. Maar wie tegen stroom op wil varen moet hard kunnen roeien en wie tegen wind wil zeilen moet handig laveren.

Daarom meen ik dat ik mijn studenten andermaal zal waarschuwen met de boodschap dat de juridische vorming richt naar conservatisme, maar dat een knappe jurist zich daartegen vermag te wapenen.

A. RUBBENS,

Professor aan de Universitaire Faculteiten Sint-Aloysius.

- (1) Ripert G. *Les Forces créatrices du droit*, Paris, 1955, p. 8.
- (2) Hellwig A. *Zur Psychologie der richterlichen Urteilsfindung*, 1914 — Gorphe Fr. *Les décisions de justice*, Paris 1952.
- (3) Leclercq (J) *Leçons de Droit Naturel*, Brussel. — Messner (J) : *Das Naturrecht*, Innsbrück Wien, 1966 (blz. 359 e.v.)
- (4) Kelsen (H) : *Reine Rechtslehre*.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 2 mei 1972.

Voorzitter : M. C. Louveaux.
Raadsheer-verslaggever : M. P. Delahaye.
Advocaat-generaal : M. V. Detournay.

Taalgebruik. — In gerechtszaken. — Strafzaak. — Verdachte is de taal van de procedure niet machtig. — Rechten van de verdediging. — Verplichting een tolk te benoemen.

De benoeming van een tolk, waartoe ambtshalve en op straffe van nietigheid moet worden overgegaan krachtens art. 332 Sv. in de loop van de rechtspleging voor het Hof van Assisen met het oog op de vrijwaring van de rechten van de verdediging in strafzaken, is verplicht voor de andere vonnisgerechten wanneer de verdachte de taal van de voor deze gerechten gevolgde procedure niet machtig is.

Sanz Ibanez.

Gelet op het bestreden arrest, op 16 februari 1972 door het Hof van beroep te Gent gewezen ;

Over het middel ambtshalve afgeleid uit de schending van artikel 332 van het Wetboek van strafvordering ;

Overwegende dat het bestreden arrest vaststelt dat het Hof van beroep de Franse taal waarin eiser zich heeft uitgedrukt, machtig is doch dat eiser de Nederlandse taal, zijnde de taal van de voor het Hof van beroep gevoerde procedure, niet machtig is ;

Overwegende dat de benoeming van een tolk tot dewelke ambtshalve en op straffe van nietigheid moet worden overgegaan krachtens artikel 332 van het Wetboek van strafvordering in de loop van de rechtspleging vóór het Hof van assisen met het oog op de vrijwaring van de rechten van de verdediging in strafzaken verplicht is voor de andere vonnisgerechten wanneer de beklaagde, zoals de rechter het ten deze vaststelt, de taal van de voor deze gerechten gevolgde procedure niet machtig is ;

Overwegende dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan niet blijkt dat tot de benoeming van een tolk overgegaan werd ;

Om die redenen,

Vernietigt de bestreden beslissing ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing ;

Laat de kosten ten laste van de Staat ;

Verwijst de zaak naar het Hof van beroep te Brussel.

NOOT. — Die verplichting wordt echter niet uitgebreid tot de vertaling van het pleidooi van de advocaat die door de verdachte met zijn verdediging was belast (Cass., 15 juni 1970, *R.W.*, 1970-71, 357 ; in dit geval wierp de verdachte de schending van art. 6, 3, e, van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens op).

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 31 oktober 1972.

Voorzitter-verslaggever : M. M. Naulaerts.
Advocaat-generaal : M. R. Charles.

Jeugdbescherming. — Danszaal. — Wet van 15 juli 1960, art. 3. — Straftoemeting. — Materiële samenloop. — Toepassing van art. 60 S.W.

Ofschoon art. 3 van de wet van 15 juli 1960 tot zedelijke bescherming van de jeugd bepaalt, dat de houder of exploitant « voor elke in de verboden plaatsen aangetroffen minderjarige » gestraft wordt met een gevangenisstraf en/of een geldboete, die het preciseert, volgt hieruit niet dat de wetgever daardoor heeft willen afwijken van de toepassing van de artikelen 60 en 100 S.W., die de straftoemeting regelen in geval van materiële samenloop van verscheidene wanbedrijven omschreven hetzij in het strafwetboek, hetzij in bijzondere wetten.

Lens

Gelet op het bestreden arrest, op 11 februari 1972 door het Hof van beroep te Brussel gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 60 van het Strafwetboek en 97 van de Grondwet ;

doordat het bestreden arrest eiser veroordeelt, wegens inbreuk op artikel 1 van de wet van 15 juli 1960, tot 99 geldboeten van 26 frank, of 2.574 frank, vermeerderd met 290 deciemmen,

terwijl, op grond van artikel 60 van het Strafwetboek, de geldboeten het dubbele van het maximum van de zwaarste straf niet mogen te boven gaan ;

Overwegende dat, zo artikel 3, van de wet van 15 juli 1960 tot zedelijke bescherming van de jeugd bepaalt dat de houder of exploitant « voor elke in de verboden plaatsen aangetroffen minderjarige » gestraft wordt met een gevangenisstraf en/of een geldboete, welke het preciseert, hieruit niet volgt dat de wetgever daardoor heeft willen afwijken van de toepassing van de artikelen 60 en 100 van het Strafwetboek welke de straftoemeting regelen in geval van materiële samenloop van verscheidene wanbedrijven omschreven hetzij in het Strafwetboek, hetzij in bijzondere wetten ;

Overwegende dat zulks te meer klemmt nu de wetgever in artikel 5 van evenbedoelde wet op de overtredingen van die wet de bepalingen van Boek I van het Strafwetboek uitdrukkelijk toepasselijk heeft verklaard ;

Overwegende derhalve dat het bestreden arrest, door eiser te veroordelen tot 99 geldboeten van 26 frank, straf welke het dubbele van het maximum van de zwaarste straf te boven gaat, artikel 60 van het Strafwetboek schendt ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing ;

Laat de kosten ten laste van de Staat ;

Verwijst de zaak naar het Hof van beroep te Gent.

NOOT. — Het Hof van Cassatie heeft de stelling bekrachtigd die reeds eerder door de 3e Kamer van het

Hof van Beroep te Brussel werd vooropgesteld (Brussel, 27 april 1971, J.T., 1971, 736).

We verwijzen ook naar Corr. Nijvel, 25 april 1961, *Rec. jur. trib. Nivelles*, 1961, blz. 48 met schriftelijke conclusies van P. Lurquin en het arrest van de 16e Kamer van het Hof van Beroep te Brussel d.d. 24 maart 1970, *onuitgegeven*, in tegengestelde zin.

Op 13 oktober 1972 heeft minister Vranckx een wetsontwerp ingediend tot wijziging van de wet van 15 juli 1960 (St.-Kamer, 1972-73, nr. 396-1). Volgens dit ontwerp worden in art. 1, tweede lid, de woorden « achttien jaar » vervangen door de woorden « zestien jaar ». Daartegenover staat dat, volgens het ontwerp, een art. 1bis ingevoegd wordt, waarvan de tekst luidt: « Wanneer blijkt dat het bezoek aan een danszaal of aan een drankgelegenheid waar gedanst wordt een gevaar vormt voor de gezondheid, veiligheid of zedelijkheid van de jeugd, kan de jeugdrechtbank op vordering van het openbaar ministerie, de toegang tot die danszaal voor een duur van ten hoogste twee jaar verbieden voor minderjarigen beneden de achttien jaar. — Op deze rechtspleging zijn de wetsbepalingen betreffende de vervolging in correctionele zaken van toepassing. » In de memorie van toelichting wordt gezegd, dat dit verbod geen straf is. Op de overtreding van het verbod wordt echter wel een straf gesteld.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 6 oktober 1972.

Voorzitter: Ridder J. Rutsaert.

Raadsheer-verslaggever: M. J.A. Sury.

Procureur-generaal: M. W.J. Ganshof van der Meersch.

Advocaten: Mrs. J. Van Ryn en G. van Hecke.

Electriciteit. — Telegraaf en Telefoon. — Electrocutie van een paard ten gevolge van een toevallig contact van een elektrische leiding en een afgebroken telefoon-draad. — Bescherming van telecommunicatielijnen tegen de gevaren van toevallig contact met een elektrische energieleiding.

De wet van 13 oktober 1930 legt de eigenaar van een elektrische-energieleiding de verplichting op een doeltreffende bescherming van de telecommunicatielijnen tegen de gevaren van toevallig contact met de energieleiding te verzekeren.

N.V. Intercom t./ N.V. De Vaderlandse, Lozie en R.T.T.

Gelet op het bestreden arrest, op 12 november 1970 door het Hof van beroep te Gent gewezen;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 13 en 29, alinea 2, van de wet van 13 oktober 1930 tot coördinatie van de wetsbepalingen op de telegrafie en telefonie met draden. I, 16, inzonderheid paragraaf I, en 22 van het koninklijk besluit van 29 juni 1935 tot aanvulling van het algemeen reglement betreffende elektrische inrichtingen, vervat in het koninklijk besluit van 28 december 1931, zoals gewijzigd door het koninklijk besluit van 16 september 1957, 9 en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest eiseres volledig aansprakelijk stelt voor de electrocutie van het paard van tweede verweerder ingevolge een toevallig contact tussen haar elektrische leiding en afgebroken telefoondraden van derde verweerder, om de reden dat, buiten iedere aansprakelijkheid gesteund op artikel 1382 en volgende van het Bur-

gerlijk Wetboek, het voorkomen van het ongeval alleen reeds wijst op een tekortkoming van eiseres aan haar veiligheidsverplichting, opgelegd door artikel 13 van de wet van 13 oktober 1930, en die als een resultaatsverbintenis dient geïnterpreteerd te worden,

terwijl de veiligheidsverplichting van eiseres nader wordt bepaald door artikel 16 van het koninklijk besluit van 29 juni 1935 dat eiseres ervan vrijstelt andere voorzorgsmaatregelen te nemen dan die welke door dit artikel uitdrukkelijk worden bepaald, zodat het arrest artikel 13 van de wet van 13 oktober 1930 verkeerdelijk als een resultaatsverbintenis heeft geïnterpreteerd (schending van alle artikelen):

Overwegende dat luidens de memorie van toelichting van de wet van 13 oktober 1930 tot coördinatie van de verschillende wetsbepalingen op de telegrafie en telefonie met draad, de lijnen bestemd voor het overbrengen van elektrische energie, « die op zichzelf gevaarlijk zijn », door de eigenaar van die lijnen derwijze dienen aangelegd, onderhouden en benuttigd te worden dat zij de ongevallen voorkomen welke een toevallig contact tussen bedoelde lijnen en de telegrafie- en telefonielijnen zou kunnen veroorzaken;

Overwegende dat artikel 13 van voormelde wet bepaalt dat de boven- en ondergrondse telegraaf- en telefoonlijnen doelmatig moeten worden beschermd tegen de gevaren van toevallig contact met de lijnen bestemd voor het overbrengen en verdelen van elektrische energie; dat de beschermingsverrichtingen door de eigenaars van de elektrische lijnen op eigen kosten worden tot stand gebracht en onderhouden, en dat laatstbedoelden verantwoordelijk zijn voor de ongevallen en de schade teweeggebracht door ontoereikendheid of gemis van bescherming...;

Overwegende dat zo de Nederlandse tekst van dit artikel gewag maakt van een « doelmatige » bescherming van de telegraaf- en telefoonlijnen, de Franse tekst bepaalt dat deze lijnen « efficacement » (doeltreffend) moeten beschermd worden; dat gelet op de hierboven vermelde bewoordingen van de memorie van toelichting van de wet, het geen twijfel lijdt dat de wetgever aan de eigenaar van de elektrische energielijnen een doeltreffende bescherming van de telegraaf- en telefoonlijnen tegen de gevaren van toevallig contact met bedoelde energielijnen heeft willen opleggen;

Overwegende dat luidens de aanhef van het koninklijk besluit van 29 juni 1935 ter uitvoering van de wet van 13 oktober 1930 en tot aanvulling van de algemene verordening inzake elektrische installaties vervat in het koninklijk besluit van 28 december 1931, de in het besluit bepaalde voorwaarden voor kruising, nabijheid of evenwijdigheid van elektrische energielijnen eensdeels en van verschillende telecommunicatielijnen, waaronder die van de Regie van Telegraaf en Telefoon, anderdeels, « minimummaatregelen » zijn « welke dienen genomen te worden tot vermindering van het gevaar voor aanraking van de energielijnen... »; dat artikel 16 van het besluit dan ook bepaalt dat de voorschriften ten doel hebben het aangeven van het minimum van veiligheidsmaatregelen, welke de exploitanten moeten in acht nemen... »;

Overwegende dat de omstandigheid dat de inbreuken op de voorschriften van voormeld koninklijk besluit strafrechtelijk worden beteugeld niet wegneemt dat de opgelegde voorwaarden slechts minimummaatregelen uitmaken en de eigenaar van de elektrische energielijnen niet ontslaat van de hem bij de wet van 13 oktober 1930 opgelegde verplichting een doeltreffende bescherming van de telecommunicatielijnen tegen de gevaren van toevallig contact met de energielijnen te verzekeren;

Overwegende dat het arrest derhalve wettelijk heeft

kunnen beslissen dat eiseres voor het ongeval aansprakelijk is, op grond van artikel 13 van voormelde wet, wegens ondoeltreffende bescherming van een telefoonlijn van de Regie van Telegraaf en Telefoon tegen een toevallig contact met haar electrische energielijnen en dienvolgens tekortkoming aan de krachtens bedoelde wetsbepaling op haar rustende resultaatsverbintenis ;

Dat het middel naar recht faalt ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

NOOT. — Zie Rb. Brussel, 12 november 1971, *R.W.*, 1971-72, 1512 ; Hof Gent, 7 januari 1960, *R.W.*, 1959-60, 1389 (in dit geval werd ook de R.T.T. veroordeeld omdat ze nagelaten had onmiddellijk na de sneeuwstorm haar net te inspecteren en zij tien dagen na de storm nog niets had gedaan en de losgerukte draden zo maar had laten liggen).

Zie verder Cass., 5 april 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 1020, *Pas.*, 1968, I, 957, betreffende de vereiste van « onbereikbaarheid » van bovengrondse electrische leidingen.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

10e Kamer. — 18 mei 1972.

Voorzitter : M. Paës.

Raadsheren : M. Delva en Mevr. de Man.

Advocaten : Mrs. B. Humblot loco

M. Grégoire en Jacobs loco A. Houtekier.

Aanneming van werk. — Openbare aanbesteding. — Terugvordering van vertragsboeten. — Verjaringstermijn van art. 30, lid 5 en lid 7 van het Algemeen « Lastenkohier ». — Stilzwijgende afstand. — Onderhandelingen.

De terugvordering van beweerdelijk onrechtmatig van de aannemingsprijs afgehouden vertragsboeten is niet ontvankelijk als de eis ingesteld werd tijdens de door art. 30, lid 5 en lid 7, van het Algemeen « Lastenkohier » voorgeschreven termijn.

Een stilzwijgende afstand van het door verjaring verkregen recht van de Belgische Staat om zich op de sanctie van art. 30 te beroepen, kan uit de correspondentie slechts afgeleid worden als de inhoud hiervan onverenigbaar is met de wil naderhand de verjaring nog op te werpen. Ten onrechte zoekt de aannemer een argument in beweerdelijk gevoerde onderhandelingen, nu blijkt dat door de Belgische Staat geen enkel voorstel werd geformuleerd en de correspondentie hoofdzakelijk gekenmerkt is door de aanspraken en bezwaren van de aannemer en door het onderzoek en de afwijzing ervan door zijn wederpartij.

N.V. Aannemings- en Handelsbedrijf W. Smit
t. / Belgische Staat.

Overwegende dat de door appellante ingestelde vordering strekt tot betaling van twee geldsommen ten bedrage van respectievelijk 939.700 fr., uit hoofde van bezoldiging van lascontroleurs en 2.318.644 fr. bij wijze van terugvordering van volgens appellante onrechtmatig van de aannemingsprijs afgehouden vertragsboeten, een en ander in verband met een door de eerste rechter nader toegelichte

aanbesteding betreffende aanleg van een pijpleiding voor petroleumproducten op het Belgisch grondgebied ;

Overwegende dat de eerste rechter de vordering niet ontvankelijk heeft verklaard, terecht oordelend dat ze niet werd ingesteld tijdens de door art. 30 van het Algemeen Lastenkohier opgelegde termijn, d.i. binnen de zes maanden na de datum waarop tot de voorlopige goedkeuring van de werken werd overgegaan (art 30, lid 5) of, na verstrijken van deze termijn, binnen de zes maanden na de datum van de definitieve goedkeuring, dit voor zover de bezwaren doelen op na de voorlopige goedkeuring voorvallen feiten (art. 30 lid 7) ;

Overwegende dat de aanvangsdatum van de werken op 1 augustus 1955, de einddatum op 9 maart 1957 werd vastgesteld ; dat de betalingen aan appellante bij schijven gebeurden in de loop van de uitvoering van de werken ; dat de voorlopige oplevering op 14 juli 1958, de definitieve oplevering op 25 oktober heeft plaats gegrepen ;

Overwegende dat de vordering eerst bij dagvaarding van 28 juli 1964, dus laatijdig, werd ingesteld, in acht genomen dat ze uitsluitend betrekking heeft op feiten die dagtekenen van vóór de op 14 juli 1958 tot stand gekomen voorlopige goedkeuring ;

Overwegende dat appellante tevergeefs opwerpt dat de Minister van Landsverdediging door het in ontvangst nemen, onderzoeken en in aanmerking nemen van haar bezwaarschrift van 22 augustus 1959, na verstrijken van de in art. 30 van het Algemeen Lastenkohier bedoelde termijn van zes maanden, « effectief » van deze verjaringstermijn heeft afgezien ;

Overwegende inderdaad dat in de antwoordbrief van 24 november 1959, uitgaande van kolonel-directeur Reniers, de door appellante ter zake van de vertragsboeten geopperde bezwaren kordaat werden afgewezen ; dat deze brief eindigt met de woorden : « En conséquence, je n'estime pas utile de poursuivre plus avant l'examen de votre demande. Toutefois, si vous l'estimez utile de poursuivre l'affaire, je transmets votre dossier à la commission compétente pour décision » ;

Overwegende dat hieruit geenszins een stilzwijgende afstand kan worden afgeleid van het door verjaring verworven recht van de Belgische Staat om zich op de door voormeld art. 30 bedoelde sanctie van niet ontvankelijkheid te beroepen ; dat het aldus door de Minister ten deze ingenomen standpunt slechts als impliciete verzaking van dat recht zou kunnen gelden, indien de inhoud van bewuste antwoordbrief van 24 november 1959 onverenigbaar was met de wil de verjaring naderhand nog in te roepen, wat in het licht van de voorhanden zijnde beoordelingsgegevens niet naar eis van recht blijkt ;

Overwegende dat hetzelfde geldt voor de argumentatie welke appellante aan de hand van de navolgende briefwisseling ontwikkelt ; dat, in strijd met haar betoog, de ingeroepen brieven niet wijzen op « onderhandelingen », waar in de onder partijen gevoerde briefwisseling vanwege de Minister geen enkel voorstel werd geformuleerd met het oog op het bereiken van een vergelijking, doch waar integendeel deze briefwisseling hoofdzakelijk is gekenmerkt eensdeels door de aanspraken en bezwaren van appellante, anderdeels door het onderzoek en de afwijzing ervan door het Ministerie van Landsverdediging ;

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935 ;

Ontvangt het hoger beroep ;

Verklaart het niet gegrond ;

Bevestigt het bestreden vonnis ;

Verwijst appellante in de kosten van beroep.

HOF VAN BEROEP TE GENT

6e Kamer. — 8 november 1969.

Voorzitter : W. Van Malleghem.

Raadsheren : MM. Ch. Moerenhout en A. Dujardin (verslaggever).

Advocaat-generaal : M. E. Bonte.

Aanranding van de eer of de goede naam. — Lasterlijke aangifte. — Geen klachtdelict. — Aangifte door twee personen na onderling overleg. — Spontaan karakter. — Schriftelijke vorm.

1. De vervolging van de lasterlijke aangifte vereist geen voorafgaande klacht vanwege de persoon die beweert beledigd te zijn.
2. Als twee verdachten, bewust van de ernst der strafbare feiten, vooraf hebben beraamd hoe een van beiden de benadeelde valselijk zou beschuldigen en de andere deze beschuldiging zou kracht bijzetten om de versie van de eerste geloofwaardig te maken, dan heeft het geen belang te weten wie van beiden eerst het woord heeft genomen om de beschuldigingen te uiten en heeft het geen zin te beweren dat de tweede bij deze lasterlijke aangifte slechts als getuige opgetreden is.
3. Als vaststaat dat de verdachten spontaan hun lasterlijke aangifte zijn gaan dicteren aan de rijkswacht, is het niet vereist dat het geschrift zelf van de hand van de verdachten is. Het proces-verbaal van de rijkswacht is een voldoende basis tot vervolging op grond van artikel 445 SWB, bijaldien deze aangifte — trouwens door beide verdachten ondertekend (wat niet eens vereist is) — de overheid bereikte die de vervolging kan instellen.

Schouppe en de Arrondissementskamer der Gerechtsdeurwaarders van het Arrondissement Oudenaarde t./ Reynaert en Barbieur.

Op strafrechtelijk gebied :

Overwegende dat uit de gegevens van de strafzaak, en de behandeling ervan vóór het Hof, het feit ten laste gelegd van de beide beklaagden bewezen is gebleven, zoals vóór de eerste rechter ;

Overwegende dat tweede beklaagde vooreerst voorhoudt dat het ter zake voorziene misdrijf van artikel 445, al. 2 S.W.B., een klachtdelict is, zodat bij afwezigheid van klacht uitgaande van gerechtsdeurwaarder Schouppe, tegen hem gericht, de publieke vordering wat hem betreft niet-ontvankelijk is ;

Overwegende dat deze bewering niet opgaat ;

dat immers artikel 450 S.W.B. uitdrukkelijk bepaalt dat voor de vervolging van de lasterlijke aangifte, d.w.z. het misdrijf onder voormeld artikel 445, al. 2 S.W.B. voorzien, geen voorafgaande klacht vereist is vanwege de persoon die beweert beledigd te zijn ;

Overwegende dat tweede beklaagde nog aanvoert dat de voorwaarden voor de strafbaarheid van het delict, ter zake niet vermeld zijn, nl. :

- 1) het aantijgen van een feit waarvan het bewijs niet is geleverd ;
- 2) het kwaadwillig inzicht ;
- 3) en schriftelijk opgestelde aangifte ;
- 4) een aangifte bij de overheid ;

Overwegende dat krachtens de beschikking van buitenvervolginstelling van Schouppe Clement, verleend door de Raadkamer van de Rechtbank te Oudenaarde dd. 2.1.1968,

uitgemaakt is dat de aantijging van het ten laste van gerechtsdeurwaarder Schouppe gelegde feit vals is ;

Overwegende dat uit de gegevens van het strafdossier tevens vaststaat dat de beide beklaagden, zonder hiertoe door iemand verzocht te zijn geweest, zich samen aangeboden hebben op de Rijkswachtbrigade te Zandbergen in datum van 29.11.1967, om er een aangifte te doen tegen gerechtsdeurwaarder Schouppe van oneerbare daden, wel wetende dat de aangetijgde feiten vals waren ;

dat het kwaadwillig inzicht vanzelfsprekend bewezen is ;

Overwegende dat het verder geen zin heeft te beweren dat bij deze aangifte tweede beklaagde slechts als getuige is opgetreden, en niet als aanklager of als aangever ;

Overwegende dat moet worden aanvaard dat de beide beklaagden, — bewust van de ernst van de strafbare feiten door tweede beklaagde op gerechtsdeurwaarder Schouppe gepleegd (slagen met ziekte voor gevolg) —, samen voorafgaandelijk gecombineerd hebben hoe ze laatstgenoemde valselijk zouden beschuldigen, met de bedoeling de klacht van Schouppe Clement in verband met de op hem gepleegde feiten te trachten te ontzenuwen ;

dat het dan ook van ondergeschikt belang is te weten wie van de beide beklaagden vóór de Rijkswacht te Zandbergen eerst het woord heeft genomen, vermits het evident is dat zowel de eerste als de tweede beklaagde spontaan verzocht hebben om hun aangifte te akteren, erin bestaande dat eerste beklaagde uiteenzetting heeft gegeven van de beweerdte oneerbare daden op haar gepleegd, terwijl tweede beklaagde, — om het « scenario » te illustreren en de feiten kracht bij te zetten, ze derhalve bevestigend —, enkele valse details heeft opgegeven, die de versie van eerste beklaagde geloofwaardig moesten maken, er uiteindelijk nog zijn mening aan toevoegend dat Schouppe Clement aldus gehandeld had, denkend dat hij (Barbieur) zich op zijn bureau te Voorde bevond ;

Overwegende ten slotte dat, waar het aldus bewezen is dat de beide beklaagden spontaan hun lasterlijke aangifte zijn komen dicteren aan de Rijkswacht, het niet vereist is dat het geschrift zelf van de hand zij van beklaagden ;

dat, ter zake, het proces-verbaal opgesteld door de Rijkswacht, een voldoende basis vormde tot vervolging op grond van artikel 445 S.W.B., bijaldien deze aangifte, — trouwens door de beide beklaagden ondertekend (wat niet eens vereist is) —, de overheid bereikte die de vervolging kan instellen ;

Overwegende dat de door de eerste rechter tegen de beide beklaagden respectievelijk uitgesproken straffen rechtmatig en gepast zijn ;

Op burgerlijk gebied :

Overwegende dat de eerste rechter, om gegronde redenen, ook de burgerlijke partijstelling van de « Arrondissementskamer der Gerechtsdeurwaarders van het Arrondissement Oudenaarde » ontvankelijk heeft verklaard ;

dat de vordering van beide burgerlijke partijen gegrond is gebleven, zoals vóór de eerste rechter, met dien verstande evenwel, dat waar door huidig arrest, eveneens machtiging wordt gegeven aan de burgerlijke partij Schouppe Clement, over te gaan tot de publicatie ervan (in plaats van het vonnis « a quo ») volgens zelfde modaliteiten, het niet gepast en overbodig voorkomt deze zelfde machtiging nog eens te verlenen aan de tweede burgerlijke partij ;

Op deze gronden,

Het Hof,

rechtdoende op tegenspraak ;

Gelet op de wetsbepalingen door de eerste rechter in-

geroepen, en daarenboven op artikel 24 van de wet van 15 juni 1935 en artikel 211 van het Wetboek van Strafvordering, al deze wetsbepalingen door de heer Voorzitter ter terechtzitting van heden aangeduid ;

Ontvangt de hogere beroepen, en erover beslissende :

Bevestigt het bestreden vonnis in al zijn schikkingen, mits deze enkele wijziging, dat de machtiging tot publicatie van onderhavig arrest, verleend aan de burgerlijke partij Schouppe Clement, ontnomen wordt aan de burgerlijke partij « de Arrondissementskamer der Gerechtsdeurwaarders van het Arrondissement Oudenaarde » enz.

NOOT. — De voorziening in cassatie door de verdachten werd bij arrest van 22 juni 1970 verworpen.

Betreffende de schriftelijke vorm van de lasterlijke aangifte zie : A. Blanche, *Etudes pratiques sur le code pénal*, V, n° 477 ; R.P.D.B., Tw. *Dénonciation calomnieuse*, n° 53 en *Compl. III*, n° 53 ; Cass. fr., 9 november 1860, *SIR*, 1861, 1, 296 ; Brussel, 23 maart 1876, *Pas.*, 1876, II, 343 ; Cass., 5 maart 1928, *Pas.*, 1928, I, 101 ; Brussel, 24 april 1946, *J.T.*, 1946, 488.

Betreffende het spontaan karakter van de aangifte zie ook : Corr. Brussel, 26 mei 1970, *R.W.*, 1970-71, 1474.

Overzicht van de rechtspraak der Rechtbank van Koophandel te Sint-Niklaas en der Rechtbank van Koophandel te Dendermonde (afdeling Sint-Niklaas) 1e deel.

door Ere-voorzitter A. CLOQUET

DEEL I

BURGERLIJK RECHT

Hoofdstuk I

Verbintenissen- en zakenrecht

1. Inbreng van eigendom of belofte om eigendom te doen verkrijgen.

De afgevaardigde beheerder van een failliet verklaarde N.V. had verscheidene huizen, waarvan hij eigenaar was, in de inventaris en in de balans van de vennootschap laten vermelden als bestanddelen van de activa. Hij deed hetzelfde in de aangifte van staking van betaling. De curatoren beweerden dat die huizen goederen van de boedel geworden waren. Daarop revindiceerde hij de huizen als zijnde niet in de vennootschap ingebracht ; hij voerde aan dat de vermelding van die goederen in de hierboven vermelde bescheiden het gevolg van een vergissing was. De rechtbank verwierp dit standpunt in feite en verklaarde verder m.b.t. de vordering tot revindicatie :

« dat het (...) normaal zou voorkomen dat eiser, om de firma te redden, waarvan hij, ondanks haar vorm van naamloze vennootschap, de meester bleef, vertrouwen bij derden heeft willen inboezemen door de huizen en gronden welke hij bezat, te laten doorgaan als actief van de vennootschap ;

« Overwegende dat eiser niet kan vermoed worden zulks te hebben gedaan om de derden te bedriegen, en het derhalve slechts kan gedaan hebben omdat hij zich beschouwde als verbonden om voor de schulden van de vennootschap in te staan op dit deel van zijn persoonlijk actief ;

« Overwegende dat de curatoren derhalve kunnen voorhouden dat eiser gehouden is die huizen en gronden waarvan sprake, in de vennootschap in te brengen, of althans tot beloop van hun waarde borg te staan voor de schulden van de vennootschap ;

« Overwegende dat dit aspect van de zaak door de partijen niet uitdrukkelijk werd behandeld en de curatoren namelijk geen wederreis hebben ingesteld ;

« Dat de partijen tot hiertoe eerder de discussie hebben beperkt tot de kwestie of het eigendomsrecht over de

onroerende goederen waarvan sprake 'erga omnes' overgemaakt werd aan de vennootschap (...) »

De rechtbank beveelt de partijen verder te concluderen nopens bovenstaande bedenkingen.

Colyn t./ Faill. N.V. Colyn, 1 juni 1971).

Hoofdstuk II

Verbintenissenrecht

2. Termijn — Niet in de overeenkomst bepaald — Bepaling door de rechter.

Op een koopprijs van meer dan twee miljoen frank hadden de schuldenaars slechts een voorschot van 500.000 fr. betaald. In de overeenkomst was bedongen : « saldo, nog op te maken volgens contract ». De schuldeiser beweerde dat de overeenkomst nietig was bij gebrek aan bepaling van de termijn. De rechtbank besliste :

« Overwegende dat die formule niet voorkomt als een essentiële voorwaarde waarvan de partijen het ontstaan van het akkoord afhankelijk gemaakt hebben ;

« Overwegende dat de rechtbank de wil van de partijen mag interpreteren nopens de redelijke termijn die zij, in hun gemeen inzicht, moeten ingezien hebben ;

« Overwegende dat de verkoper zou kunnen beweren, dat bij gebrek aan redelijk akkoord vanwege de kopers de prijs als onmiddellijk eisbaar dient beschouwd te worden ;

« Doch overwegende dat zelfs indien de prijs onmiddellijk eisbaar was, de rechtbank dan nog aan de schuldenaar termijnen van respijt zou mogen toekennen, voor zover de schuldenaars daarvoor in de wettelijke voorwaarden zouden verkeren. »

De rechtbank beveelt de partijen hieromtrent te concluderen.

(De Bock en Thuysbaert t. Hooft en D'Hooge - Schelfout t./ De Bock en Thuysbaert en t./ Hooft en D'Hooghe, 9 juni 1970).

3. Termijn van respijt.

Zie infra, nr. 58.

4. Eis tot verbreking van een overeenkomst en tot vroegde uitvoering.

Bij de aankoop van een handelszaak was bedongen

dat op de prijs van 300.000 fr. een bedrag van 50.000 fr. bij de ondertekening van de overeenkomst zou betaald worden en de afbetaling van het saldo zou geschieden met betalingen van 25.000 fr. per jaar. De kopers werden onmiddellijk in het bezit van de zaak gesteld. Op grond van beweerde tekortkomingen van de kopers eisten de verkopers na ettelijke jaren de verbreking van de overeenkomst en veroordeling van de kopers tot onmiddellijke betaling van de nog te vervallen termijnen. De aldus gestelde vordering werd door de rechtbank met de volgende beschouwingen afgewezen:

« Overwegende dat, mocht de vordering van eisers werkelijk strekken tot de verbreking van de overeenkomst, het normaal gevolg daarvan ware geweest dat eisers zouden vragen terug in het bezit te komen van de handelszaak en zij een vergoeding zouden vragen voor het verlies dat zij zouden lijden bij de gebeurlijke wederverkoop van de zaak tegen een minder voordelige prijs;

« Overwegende dat eisers in dit geval ook zouden moeten aanbieden de reeds betaalde prijs terug te geven;

« Overwegende dat eisers in feite hun vordering niet op die gronden hebben ingesteld;

« dat zij integendeel vragen dat het nog te vervallen deel van de prijs hun onmiddellijk betaald wordt;

« Overwegende dat eisers aldus, na de verbreking van het contract te hebben gevraagd, in strijd met die vraag, de uitvoering van dit zelfde contract vorderen;

« Overwegende dat, voor zover de vordering tot de verbreking mocht strekken van de overeenkomst ten nadele van verweerders, zij niet gegrond zou voorkomen;

.....
Wat betreft de uitvoering van de overeenkomst met verval van de termijnen.

« Overwegende dat de vordering van eisers ook zou kunnen beschouwd worden als strekkende, niet tot verbreking, ondanks de andersluidende termen welke eisers hebben gebruikt, doch tot de uitvoering met verval van de termijn oorspronkelijk toegestaan voor de betaling;

« Overwegende dat de vordering evenmin gegrond voorkomt, mocht men ze aldus beschouwen;

« Overwegende dat er inderdaad geen verval van de termijn door de wet is voorzien, dan volgens de termen van art. 1188 B.W., dat is in geval van faillissement of wanneer de schuldenaar de door hem beloofde zekerheid vermindert, hetgeen in onderhavig geschil niet het geval is;

« Overwegende dat de vordering aldus niet gegrond voorkomt, noch wanneer zij mocht strekken tot de verbreking met terugplaatsing van de zaken in de 'status quo ante', noch wanneer zij mocht strekken tot het verval van de termijn.»

(Philips en Blommaert t./ Vander Coelden en Heyninck, 20 april 1970).

5. Conventionele interesten voor de periode na de dagvaarding.

« Overwegende dat verweerster niet betwist de conventionele interesten à 8% verschuldigd te zijn van 12 april 1969 af;

« dat zij beweert dat van de dagvaarding af gezegde interesten dienen verminderd te worden tot 5,5%;

« dat zij nochtans niet uitlegt waarom de conventionele rentevoet dient verminderd te worden alléén doordat de interesten gerechtelijk worden gevorderd (zie Limpens en Kruijthof, 'Examen de jurisprudence', *Rev. crit. jur. belge*, 1969, blz. 255, nr. 77).»

(P.V.B.A. Lossfeldt-Van Goethem t./ P.V.B.A. Lamylou, 14 april 1970).

Hoofdstuk III

Contracten

§ 1. Rull.

6. Lopende rekening in verband met een ruilvereenkomst.

De firma W. had met een uitgever een overeenkomst gesloten, volgens welke zij aan de uitgever koffie zou leveren, wanneer de waarde van het crediet van een rekening zou komen, terwijl de uitgever in zijn kranten voor de produkten van W. reclame zou maken en de prijs hiervan op het debet van de rekening brengen. Toen W. op een bepaald ogenblik een einde aan de overeenkomst maakte, sloot de rekening met een voor haar batig saldo van 506.500 fr. Zij vorderde betaling van dit bedrag. De uitgever antwoordde dat dit bedrag in natura diende betaald te worden, m.a.w. dat W. zoals te voren reclame diende te bestellen tot aanzuivering van haar crediet. De rechtbank achtte dit standpunt gegrond om de volgende redenen:

« Overwegende dat het juist is dat, ondanks de aangegane verbintenis, iedere partij niet in het oneindige verbonden was en voor de toekomst haar vrijheid kon hernemen;

« dat de eeuwigdurende verbintenissen inderdaad nietig zijn (artikel 1780 B.W., door de rechtsleer en rechtspraak als algemeen principe aangenomen; zie Renard, *Novelles, Droit civil, IV, Théorie générale des obligations*, nr. 1372);

« Overwegende dat er integendeel geen reden toe bestaat om eiseres vrij te stellen van haar verbintenis tot het bestellen van reclame, voor de waarde van de reeds door haar geleverde koffie en om haar aldus toe te laten verweerster te beroven van de winst of het profijt dat deze laatste op de publiciteit mocht verhoppen, terwijl eiseres zelf een winst zou boeken op de geleverde koffie, door zich de volle prijs ervan te doen betalen;

« Overwegende dat eiseres ten onrechte voorhoudt dat de beweerde tussen partijen gesloten overeenkomst van rekening-courant als het ware bij wijze van novatie de ruilvereenkomst heeft vervangen en dat een partij, aldus eiseres, steeds het recht heeft het credietsaldo van de beweerde lopende rekening, dat in haar voordeel bestaat, in geld te eisen;

« Overwegende dat het juist is dat de artikelen die in een rekening-courant worden ingeschreven, het voorwerp van een schuldvernieuwing zijn, naarmate de inschrijvingen gebeuren, zodat de ingeschreven schulden of schuldvorderingen praktisch loskomen van hun oorspronkelijke juridische herkomst, en dat gezegde schulden en schuldvorderingen als het ware in de massa versmelten;

« doch dat de herleiding van de individuele verrichtingen tot loutere artikelen of posten van de lopende rekening alléén de ingeschreven 'artikelen' betreft, en niet de 'bron' of het contract waaruit die voortspruiten;

« Overwegende dat de lopende rekening in werkelijkheid een bijkomende overeenkomst is ten overstaan van de bron van de schulden en van de schuldvorderingen die in de rekening opgenomen worden: 'il est certain, — schrijven Vasseur en Marin, opvolgers van Hamel, in *Les comptes de banque*, 1966 — 'que le compte courant suppose pour son fonctionnement et son exécution, l'existence ou tout au moins la prévision de rapports entre parties. C'est même pour assurer le règlement de ces rapports juridiques que le contrat de compte courant est conclu (...).

« Overwegende dat de voöraf bestaande overeenkomst derhalve in acht dient genomen te worden om de modaliteiten van het contract nopens de beweerde rekening-courant te bepalen;

«Overwegende dat het zo is bijv. dat, wanneer een lopende rekening dient tot uitvoering van een voor een bepaalde termijn toegestane kredietopening, de sluiting van de rekening zal mogen geëist worden wanneer de termijn nog niet verstreken is ;

«Overwegende dat het eveneens zo is dat — ander voorbeeld — wanneer de partijen gebonden zijn door een verkoopovereenkomst op levering met achtereenvolgende oproepen van delen (*marché à livrer*), het bestaan van een lopende rekening die de uitvoering van de overeenkomst weerspiegelt, niet belet dat de eisbaarheid van het saldo van rekening ondergeschikt blijft aan de naleving van de voorafbestaande overeenkomst ;

«Overwegende dat er aan de lopende rekening principieel een einde mag gemaakt worden door de eenzijdige wil, en dat de vereffening van die rekening, na sluiting, principieel in geld moet geschieden, doch alléén wanneer de voorafbestaande overeenkomst geen termijn of modaliteiten impliceert (Raadpleeg : Van Ryn, nr. 2104 ; Fredericq, IX, nr. 150 ; Ripert, *Droit commercial*, 1959, I, nr. 1845) ;

«Overwegende dat de aard van een ruilvereenkomst hierin bestaat dat de wederkerige prestaties normaal in evenwicht komen, zolang dit mogelijk is ;

«dat de betaling van een opleggeld (*soulte*) uitzonderlijk is en alléén het geval veronderstelt waarin een evenwicht niet mogelijk is (De Page, IV, nr. 477) ;

«Overwegende dat hieruit volgt dat men, in een geschil zoals het onderhavige, moet beschouwen dat de bedoeling van de partijen is geweest, dat de sluiting van de lopende rekening alleen kan geëist worden, wanneer de rekening in evenwicht is ;

«Overwegende dat de aard van de ruilvereenkomst is dat de wederkerige prestaties *in natura* geschieden ;

«dat wanneer de *in natura* verrichte prestaties een waarde in som hebben gekregen om in de lopende rekening opgenomen te worden, dit niet bedoelt dat partijen afgezien hebben van de betaling *in natura* van het saldo ;

«dat het saldo van 506.500 fr. aldus geen crediet in baar geld betekent, doch een crediet aan publiciteit, m.a.w. en in het kader van de voorafbestaande ruilvereenkomst, een debet aan bestelling in reclame.»

De rechtbank wijst de vordering tot betaling van het saldo in geld af. Zij kon eisers niet veroordelen om bij de uitgever voor 506.500 fr. reclame te bestellen, aangezien de verweerster geen wederels instelde. (N.V. Waeslandia t./ N.V. De Standaard, 2 maart 1971).

§ 2. Koop.

Zie ook : Vennootschap. — Afstand van aandelen (nr. 34).
— Tegeldemaking van activa van gefailleerde (nr. 39).
— Factuur en algemene voorwaarden (nrs. 69-72).

7. Gebrek aan akkoord over de prijs. — Geen verkoop.
— Teruggave van de geleverde zaak onmogelijk. — Normale prijs.

Van Acker had materialen geleverd, die gebruikt werden bij het oprichten van een gebouw van de firme Vinck. Gedagvaard tot betaling van die materialen — licht-koepels—, antwoordde de firma, dat zij de koepels niet had besteld en geen akkoord nopens de prijs had gegeven. De rechtbank verwierp dit middel :

«Overwegende dat de P.V.B.A. Vinck in haar protest tegen de factuur ook beweerde dat de gefactureerde prijs niet overeengekomen was en dat hij overdreven voorkomt ;

«Overwegende dat, wanneer er geen akkoord is nopens de prijs, er geen verkoop voorhanden is en de geleverde zaak zou dienen teruggegeven te worden ;

«doch overwegende dat de P.V.B.A. Vinck door de

geleverde koepels te verwerken of te doen plaatsen, zich de mogelijkheid heeft ontnomen de gevolgen van een betwisting van de prijs na te leven ;

«dat de verwerking van de koepels aldus voorkomt als een aanvaarding van de prijs ;

«Overwegende dat, mocht men niet aannemen dat de P.V.B.A. Vinck de prijs aanvaard heeft door de waar te verwerken, men dan zou staan voor de onmogelijkheid tot teruggave van de zaak in gave toestand, en voor de noodzakelijkheid de normale waarde van de geleverde goederen te doen schatten, bij wijze van vergoeding verschuldigd door de P.V.B.A. Vinck uit hoofde van ongeoorloofde toeëigening ;

«Overwegende dat de P.V.B.A. Vinck niet betwist dat de aangerekende som een normale waarde is van hetgeen werd geleverd, wanneer men in acht neemt dat de staanders met de koepels tegen die waarde geleverd zijn.»

Op grond van die motieven werd verweerster veroordeeld om het gevorderde bedrag te betalen.

(Van Acker t./ P.V.B.A. Vinck, 28 oktober 1969).

8. Voorwerp. — Oogst. — Haalbare verbintenis. — Ten deze geen aanmaning tot afnemering vereist.

«Overwegende dat verweerder aan eiser wortelzaad leverde om 1 Ha. te bezaaien, en om de teelt te onderhouden, belovende tevens de vruchten die zouden geschikt zijn voor de conservenindustrie te zullen kopen tegen de prijs van 1,20 fr. per kg. ;

«Overwegende dat volgens eiser 1 Ha. wortelteelt normaal 40.000 kg. wortels opbrengt, geschikt voor de conservenindustrie, zodat de oogst hem $40.000 \times 1,20 = 48.000$ fr. moest opbrengen ;

«Overwegende dat eiser beweert dat verweerder in gebreke gebleven is de oogst af te halen en te betalen, zodat hij de som van 48.000 fr. zou dienen te betalen ;

«Overwegende dat verweerder niet betwist dat hij te zorgen had voor de oogst van de vruchten ;

«Overwegende dat hieruit volgt dat hij niet diende aangemaand te worden om de vruchten te komen oogsten en zelf het moment diende te kiezen dat hem voor die bewerking het meest geschikt zou lijken ;

«Overwegende dat de schuldenaar inderdaad in gebreke gesteld wordt zijn verbintenis na te leven, 'wanneer hetgeen (hij) zich verbonden heeft te doen (...) niet kon (...) gedaan worden dan binnen een bepaalde tijd, die hij heeft laten voorbijgaan' (art. 1146 B.W.) ;

«Overwegende dat dit artikel niet ophoudt van toepassing te zijn omdat er tussen partijen geen termijn voor de afnemering bij datum was vastgesteld ;

«dat de bepaalde tijd die verweerder heeft laten voorbijgaan, de normale tijd is voor de oogst van wortels (dies interpellat pro homine) ;

«Overwegende dat een ander gevolg van de door verweerder aangegane verbintenis om zelf de vruchten te oogsten ook is, dat verweerder, die de vruchten diende weg te halen, er eigenaar van geworden was' (*R.P.D.B.*, v° Vente, nr. 223) en dat hij de last draagt te bewijzen dat hij van de uitvoering van de verbintenis van afnemering vrijgesteld was door het feit dat de vruchten niet geschikt waren voor de conservenindustrie ;

«Overwegende dat verweerder het bewijs hiervan niet levert en niet aanbiedt, en de ongeschiktheid van de wortels niet kan vermoed worden alsof het een normaal feit ware ;

«Overwegende dat verweerder bijgevolg niet gerechtigd is erover te klagen dat de vordering tegen hem wordt ingesteld op een ogenblik dat het voor hem te laat is om contradictoire vaststellingen te laten doen betreffende de kwaliteit van de verkochte waar ;

«dat hij inderdaad als koper het initiatief van die vast-

stelling diende te nemen en anders moet geacht worden genoeg te hebben genomen met de verkochte zaak zoals zij hem geleverd wordt of zoals zij te zijner beschikking werd gehouden opdat hij er levering van zou nemen;

«Overwegende dat de voorwaarde van de levering voor vervuld wordt gehouden, wanneer de schuldenaar die zich onder die voorwaarde verbonden heeft (de vruchten te oogsten), zelf de vervulling ervan verhinderd heeft (art. 1178 B.W.).»

De rechtbank heeft de verweerder tot betaling van het gevorderd bedrag verwezen.

(De Ruyck t./ Baert, 15 december 1970).

9. Verkoop van aandelen van twee vennootschappen. — Voor elke soort verschillende regels m.b.t. de overdracht. — Door de partijen als onsplitsbare verbintenissen beschouwd.

De echtgenoten Hooft hadden van de echtgenoten De Bock voor de prijs van 2.350.000 fr. 125 aandelen van een N.V. en 125 aandelen van een vennootschap onder firma gekocht. Aanvankelijk beweerden de kopers, verweerders in het onderhavige geding, dat er geen geldige verkoop was omdat niet voor elke soort aandelen een prijs bedongen was. In de loop van het geding zagen ze af van dat middel, maar ze stelden dat de verkoop toch niet geldig was en wel omdat de nodige pleegvormen om de afstand aan derden tegenstelbaar te maken niet nageleefd waren. Dienaangaande overwoog de rechtbank:

«dat de partijen bij tussenvonnis verzocht werden te zeggen of zij beide reeksen aandelen al dan niet als een onsplitsbaar voorwerp van de overeenkomst beschouwden;

«dat de rechtbank bij die gelegenheid opmerkte, dat de beschouwing van elke reeks als een apart voorwerp niet noodzakelijk uitgesloten was, aangezien elke soort aandelen haar eigen karakteristieken vertoont, o.m. wat betreft de tegenstelbaarheid van de overdracht tegenover derden;

«Overwegende dat nu de partijen zich akkoord hebben verklaard nopens de onsplitsbaarheid van de zaak volgens hun inzicht, de kwestie van de bepaalbaarheid van de prijs geen probleem meer stelt;

«Overwegende dat de verweerders ook thans ten onrechte het gemis inroepen van betekening aan de V.G.N. De Vrede van de afstand van aandelen van die vennootschap, alsof dit gebrek aan betekening de afstand ongeldig zou kunnen maken tussen partijen;

«Overwegende dat de tegenstelbaarheid van de rechtshandeling tegenover de derden geen invloed heeft op haar geldigheid tussen partijen;

«Overwegende dat het wel waar is dat ter zake de geldigheid tussen partijen van de afstand van de aandelen van de V.G.N. De Vrede een voorwaarde vormt van de geldigheid van het gehele akkoord, aangezien de partijen dit akkoord als een onsplitsbaar geheel beschouwd hebben;

«dat het aldus niet volstaat dat de aandelen aan toonder van de N.V. Robur regelmatig overgedragen werden, indien de overdracht van de aandelen in de V.G.N. De Vrede niet tevens regelmatig gebeurde;

«Overwegende dat derhalve dient onderzocht te worden of ook die overdracht van aandelen voor de V.G.N. geldig geschiedde of nog geldig kon geschieden.»

De rechtbank neemt verder aan dat de overdracht van die laatste aandelen geldig gebeurd was (zie infra, nrs. 10 en 34).

(De Bock en Thuysbaert t./ Hooft en D'Hooghe, 9 juni 1970).

10. Verkoop van een anders zaak. — Nietigheid. — Vereiste.

Toen de echtgenoten De Bock aandelen aan de echt-

genoten Hooft verkochten, waren de verkopers nog geen eigenaars van de aandelen. Zij waren er wel eigenaars van geworden op het ogenblik dat zij bij dagvaarding betaling van de overeengekomen prijs eisten. De rechtbank besliste in dit verband:

«dat de op art. 1599 B.W. gebaseerde nietigheid niet kan opgeworpen worden tegen de verkoper nadat hij eigenaar van de verkochte zaak geworden is (De Page, IV, nr. 30, 4°; R.P.D.B., v° Vente, nr. 156; Cass., 30 januari 1941, Pas., 1941, I, 24);

«Overwegende dat, zoals De Page opmerkt (IV, nr. 32, A en B), wanneer iemand verklaart zaken te verkopen waarvan hij nog geen eigenaar is en waarvan de koper — zoals in het onderwerpelijke geval — wist dat de verkoper nog geen eigenaar was, de overeenkomst, in feite, verkeerdelijk als verkoop wordt betiteld;

«dat het volstrekt onaannemelijk zou zijn de nietigheid te laten inroepen door de koper die geweten heeft, dat de zaak nog aan iemand anders toebehoorde (De Page, IV, nr. 32, B), zolang de overdracht mogelijk is;

«Overwegende dat de overeenkomst in zulk geval kan voorkomen — hier wat betreft de drie titels waarvan de verkopers nog geen eigenaar waren — hetzij als een belofte om de afstand van eigendom over de titels door de koper te doen bekomen, hetzij als een verbintenis waarbij de echtgenoten De Bock zich sterk maakten voor die afstand van titels door diegenen die er eigenaar van waren op het ogenblik van de belofte;

«Overwegende dat de overeenkomst ook — wat de drie titels betreft — als een verkoop op termijn kan beschouwd worden, wat de overdracht van eigendom betreft;

«dat het in dat geval volstond dat de verkopers eigenaars waren van de titels op de voor de levering gestelde vervaldag (Dalloz, Rép. de Dr. Civ., 1955, v° Vente, nr. 383);

«Overwegende dat de overeenkomst aldus ook ten aanzien van art. 1599 B.W. als volmaakt en geldig voorkomt.» (De Bock en Thuysbaert t./ Hooft en D'Hooghe, 9 juni 1970). Zie nog infra, nr. 34.

§ 3. Verhuring van diensten.

11. Verwerking van roerende goederen voor particulieren. — Verandering van een pelsmantel. — Bewering dat niet dezelfde mantel teruggegeven werd. — Bewijslast.

«Overwegende dat de vordering strekt:

1. tot teruggave van een pelsmanteltje in 'murmel', die eiseres verklaart aan verweerster te hebben afgegeven;

2. anders tot betaling van een schadevergoeding van 9.000 fr.;

«Overwegende dat vaststaat dat eiseres in 1965 bij verweerster een pelsmantel heeft gekocht, dat zij die mantel nadien bij verweerster terugbracht om hem te laten aanpassen aan haar slanker geworden taille, waarna eiseres nogmaals bij verweerster terugkwam omdat zij in de bewuste mantel haar oorspronkelijke mantel niet herkende;

«Overwegende dat verweerster aan de rechtbank een mantel vertoond heeft, die zij beweert de mantel te zijn welke eiseres tot tweemaal toe bij verweerster ter omvorming heeft gebracht;

«Overwegende dat eiseres bij monde van haar raadsman beweerd heeft, dat wat verweerster haar heeft willen teruggeven, een 'totaal versleten sjofel ding' was;

«Overwegende dat dit klaarblijkelijk niet kan gezegd worden van de mantel die de verweerster aan de rechtbank heeft vertoond;

«Overwegende dat het feit dat de vertoonde mantel een andere zou zijn dan de aan verweerster toevertrouwde mantel, niet voortspruit uit de door eiseres voorgelegde foto, waarop zij voorkomt met een pelsmantel, die evenwel

in 'murmur' kan zijn en waarvan het formaat wijd genoeg was om hem in de vertoonde mantel om te vormen ;

«Overwegende dat verweerster verzekert, dat de door haar vertoonde mantel wel die is welke eiseres haar toevertrouwde en die zijzelf door de firma Peeters te Berchem liet omvormen ;

«Overwegende dat het aan eiseres zou behoren het bewijs te leveren dat zij een bepaalde mantel aan verweerster heeft afgegeven die niet de vertoonde mantel is ;

«Overwegende dat de last van dit bewijs op eiseres rust, aangezien zij de teruggave van een voorwerp vordert ;

« dat zij dit bewijs des te meer dient te leveren daar... (hier volgen vermoedens in de zin van de identiteit van de afgegeven en van de teruggegeven mantel) ;

«Overwegende dat eiseres eventueel haar vordering kon doen steunen op de bewering van een defecte uitvoering van de gevraagde omvorming, doch zij haar vordering niet op die grond heeft gebaseerd ;

«Overwegende dat, mocht zij dit gedaan hebben, het dan nog zou dienen opgemerkt te worden, dat de waren en bewerkte voortbrengselen, geleverd door de kleinhandelaars die rechtstreeks voor het verbruik leveren, worden geacht te zijn aangenomen indien binnen een termijn van één maand, te rekenen van de levering af, er geen schriftelijke opmerkingen werden ingebracht of indien er geen onderzoek door deskundigen werd gevraagd (art. 18, wet van 25 oktober 1919) ;

«Overwegende dat eiseres de litigieuze mantel einde december 1968 na omvorming terug in levering heeft genomen ;

« dat zij weliswaar beweert na drie weken de mantel bij verweerster te hebben teruggebracht, doch verweerster de mantel nooit terug heeft aanvaard als zijnde niet de mantel van eiseres ;

« dat zij alleen belofde een controle te doen, die negatief uitviel, en derhalve de mantel ter beschikking van eiseres heeft gehouden. »

De rechtbank heeft o.m. om bovenstaande redenen de vordering afgewezen.

(Bryssinck en Maes t. / Van Langenhove, 13 april 1971).

12. Aannemer. — Openbare aanbesteding. — Bestek 1964. — Werk niet uitgevoerd door de eerste aannemer. — Toewijzing aan de tweede laagste inschrijver. — Zonder nieuwe aanbesteding. — Niet toegelaten boven 300.000 fr.

Aannemer V. M. was in gebreke gebleven het hem regelmatig toegewezen werk te voltooien. Art. 48-D van het bestek van 14 oktober 1964 liet in zulk geval eiseres toe een overeenkomst met een derde te sluiten. De aanbestedder schreef geen nieuwe aanbesteding uit, maar belastte de tweede laagste inschrijver met de uitvoering van het werk voor de prijs die hij had ingediend, nl. 2.325.904 fr. meer dan de prijs van V. M. Na faillietverklaring van V.M. vroeg de aanbestedder zijn opneming in de passiva voor dit bedrag. De rechtbank wees dit af op grond van volgende redenen :

«Overwegende dat art. 48-D van het lastkohier eiseres toeliet 'een overeenkomst te sluiten met een derde' ;

« dat dit artikel eiseres niet toelaat die overeenkomst te sluiten buiten de algemeen geldende regel van de openbare aanbesteding (wet van 4 maart 1963, art. 8 § 1) of althans volgens de regel van de beperkte aanbesteding (K.B. van 14 oktober 1964, art. 39) ;

« dat de onderhandse overeenkomst slechts voor werken van minder dan 300.000 fr. mag aangewend worden (art. 49) ;

«Overwegende dat men kan volhouden dat die nieuwe aanbesteding zich des te meer opdrong, daar de inschrijver aan wie het werk oorspronkelijk niet toevertrouwd werd, dertig dagen na de opening van de inschrijvingen,

niet meer gebonden is door zijn offerte (K.B. van 14 oktober 1964, art. 35 § 1), en hij dus geen recht meer had om van rechtswege aangesteld te worden in de plaats van de heer V. M., en evenmin de verplichting ting had het werk voor dezelfde prijs uit te voeren ;

«Overwegende dat al de aannemers die aan de eerste aanbesteding deelgenomen hadden, er belang bij hadden opnieuw mee te dingen en nog scherper berekende prijzen in te dienen dan de eerste maal. »

(Ruilverkavelingscomité Adegem-Ronsele t. / Faill. Van Mieghem, 1 juni 1971).

— 13 Aannemer. — Plaatsen van vloer op betonbodem die niet pas ligt. — Legger van de vloer niet aansprakelijk.

De eigenaars van een huis weigerden de prijs van een vloer (« chape ») te betalen omdat hij niet pas lag. Dit middel werd om de volgende redenen afgewezen :

«Overwegende dat verweerders (de eigenaars), om het standpunt te steunen dat de chapes niet werden geplaatst volgens de regels van de kunst, zich beroepen op een passus van het verslag van de deskundige (blz. 12), die zegt dat hij ertoe moet besluiten 'dat de pas van de vloer — in de zin van 100 % — inderdaad niet correct is' ;

« doch de verweerders dit besluit ten onrechte afzonderen van de vorige passus die aan het besluit zijn ware toedracht geeft ;

dat die vorige beschouwingen onderstrepen dat het gebouw zodanig onregelmatig was opgetrokken, dat de deuren, dorpels en aflopen tegenover elkaar niet pas waren, zodat de enige mogelijkheid die bestond om de deuren en dorpels te kunnen gebruiken, juist was aan te nemen dat de vloerbekleding of chape niet 100 % pas zou zijn ;

«Overwegende dat wanneer verweerders in dit verband beweren dat een aannemer eerder moet weigeren te werken dan slecht werk uit te voeren, zij een principe uiten dat geen absolute waarde heeft ;

« dat wanneer de besteller van de werken aan de chapeplaatser vraagt tot zijn prestaties over te gaan in een gebouw, waarvan het ruw werk gebreken vertoont wat de niveaus betreft, de besteller moet geacht worden te hebben verkozen de defecte delen van het gebouw niet te laten hermaken, doch eerder genoegen te nemen met een vloer die niet 100 % pas zal liggen, en te hopen dat de niveauverschillen min of meer zullen kunnen ondervangen worden ;

«Overwegende dat het niet aan eiseres behoorde aan verweerder haar zienswijze op te dringen wat de aanvaarding van de ruwbouw betreft ;

« dat de aanvaarding van de ruwe metsel- en betonwerken in dit opzicht door de bouwheer dienen te geschieden en niet door de vloerder, en het te vermoeden is dat de besteller van de chape de toestand heeft aanvaard van het gebouw zoals hij dit gebouw ter beschikking stelt van de vloerder. »

(P.V.B.A. Deko t. / De Croock en Van Wesepoel, 12 januari 1972).

14. Aanneming voor een bepaalde prijs met prijslijst voor de werken in min of meer. — Abnormaal lage prijzen van de prijslijst. — Hoe moet afgerekend worden ?

«Overwegende dat verweerder als prijs van de aanneming een totale som van 1.192.279 fr. had gevraagd en ze bestempelde als 'relatief' forfait ;

« dat hij dan ook, met het oog op die aard van aanneming, bij de overeenkomst een prijslijst had gevoegd ;

«Overwegende dat die werkwijze de normale werkwijze

was, zodat verweerder normaal wel mocht verwachten dat de deskundige ze zou gebruiken ;

« Overwegende dat verweerder thans voorhoudt dat de prijzen van zijn prijslijst slechts bindend zijn wanneer het werken mocht betreffen in min of meer, volgende op wijzigingen door de meester van het werk aangebracht aan de oorspronkelijke plannen ;

« Overwegende dat die prijzen volgens verweerder niet kunnen gebruikt worden zonder aanpassing, wanneer het erom gaat de ganse afrekening te maken van de uitgevoerde werken na verbreking ;

« Overwegende dat verweerder in dit verband op het standpunt staat, dat eerst de respectieve 'hoeveelheden' dienden vastgesteld te worden én van de uitgevoerde én van de niet uitgevoerde werken, zodat men, met toepassing van de gepaste eenheidsprijzen, voor beide reeksen werken op het totaal van 1.192.279 fr. zou komen ;

« Overwegende dat m.a.w. verweerder beweert dat de prijzen van de prijslijst lager zijn dan die welke hij gebruikt heeft om tot de prijs van 1.192.278 fr. te komen ;

« Overwegende dat, indien het werkelijk zo mocht zijn, het dan zeker onrechtvaardig ware de prijzen van de prijslijst toe te passen wat betreft de waarde van de uitgevoerde werken, terwijl die waarde zou afgetrokken worden van een totaal dat op heel andere en hogere prijzen berekend werd ;

« Overwegende dat de uitgevoerde hoeveelheden derhalve met de niet uitgevoerde 'hoeveelheden' van dezelfde soort steeds dienen vergeleken te worden vooraleer op beide soorten 'dezelfde prijzen' toe te passen in het kader van de totale aannemingsom ;

« Overwegende dat de prijzen van de prijslijst, die bestemd zijn voor de afrekening van werken in min of meer, derhalve niet zonder eventuele aanpassing mogen gebruikt worden wanneer het gaat om een algehele afrekening na verbreking en wanneer de aannemer beweert — zoals hij het doet in het onderhavige geval, weliswaar zeer laat — dat de prijzen van de prijslijst lager zijn dan de prijzen gebruikt om de totale som te berekenen ;

« Overwegende dat om te weten of de bewering van verweerder juist is en in welke mate zij juist is, het nodig is bij wijze van theoretische proef de prijzen van de prijslijst op alle hoeveelheden toe te passen ;

« dat naar gelang de aldus bekomen totale som gelijk, hoger of lager zal komen te staan, het zal blijken of de werkelijk toegepaste prijzen al dan niet gelijk zijn aan de prijzen van de prijslijst, en wanneer zij ervan verschillen, welk percentage dit verschil bereikt ;

« Overwegende dat in dat geval de schatting van de uitgevoerde werken welke bekomen was bij toepassing van de prijzen van de prijslijst, met de gevonden percentage zal dienen vermeerderd of verminderd te worden. »

De rechtbank stelde de deskundige opnieuw aan om tot die berekeningen over te gaan.

(Gezusters De Roeck t. / De Clercq, 15 juni 1971).

(Zie infra, nr. 66).

15. Aannemer. — Aanvaarding van het werk. — Factuur als verzoek tot aanvaarding.

Voor door een aannemer uitgevoerde glaswerken ontving de verweerder twee facturen, waarvan hij er een onmiddellijk betaalde. Gedagvaard tot betaling van de andere beweert hij dat de werken slecht uitgevoerd zijn en niet voltooid zijn. De rechtbank veroordeelt hem tot betaling op volgende gronden :

« Overwegende dat verweerder bij de ontvangst van de factuur in december 1969 geen opmerking noch voorbehoud heeft geuit ;

« dat hij bijgevolg de factuur aanvaard heeft ;

« Overwegende dat indien hij beschouwde dat de 'wer-

ken' nog niet aanvaard waren, hij tegen de factuur, bij haar ontvangst, als zijnde vroegtijdig toegezonden diende te protesteren ;

« Overwegende dat de punten waarover verweerder circa vier en halve maand na ontvangst van de factuur voor de eerste maal een protest uitbracht, zichtbare gebreken zijn, nopens welke hij onmiddellijk had dienen te protesteren ;

« Overwegende dat verweerder niet bewijst dat er een bepaalde termijn voorzien was voor de aanvaarding van de werken van eiser ;

« Overwegende dat het opzenden van de factuur over het geheel van de werken geldt als een aanmaning om de werken te aanvaarden, en eiser gerechtigd is te beschouwen dat de werken in feite door eiser aanvaard werden bij gebrek aan protest gedurende vier en een halve maand. »

(D'Haen t. / Van Camp, 13 april 1971).

16. Architect. — Maken van een ontwerp. — Honorarium. — Berekening van het niet uitgevoerde gebouw. — Formule : aantal kubieke meter x eenheidsprijs.

« Overwegende dat verweerder betwist dat de deskundige de waarde van het op te richten gebouw mocht ramen bij wijze van schatting van het aantal uit te voeren kubieke meters, vermenigvuldigd met een gemiddelde eenheidsprijs ;

« Overwegende dat dit procédé zeer algemeen wordt gebruikt ;

« dat 'zulke manier om de bouwkosten te berekenen trouwens voorzien is in de deontologische norm nr. 2 van de Orde der Architecten, Hoofdstuk VII, artikel 36 tot en met 39' (deskundig verslag, blz. 22). »

(Goethals t. / De Rop, 1 september 1970).

17. In hoever moet de architect weigeren plannen van transformatie voor te stellen, wanneer een nieuwbouw eventueel raadzamer zou zijn ?

Gedagvaard door een architect tot betaling van honorarium voor plannen van transformatie van een fabriek, voert de bouwheer aan dat de architect nooit transformatieplannen had mogen maken en hem er van meet af aan had moeten op wijzen, dat een nieuwbouw minder zou kosten en meer rendabel zou zijn. De rechtbank is nopens dit punt de volgende mening toegedaan :

« Overwegende dat verweerder voorhoudt dat een nieuwbouw in ieder geval minder kostelijk was dan aanpassingswerken ;

« Overwegende dat dit alleen met zekerheid kan gezegd worden door een vergelijking te maken tussen twee ontwerpen, hetgeen ook veronderstelt dat een ontwerp van ombouw opgemak wordt ;

« doch overwegende dat verweerder niet bewijst of en in welke mate de nieuwbouw minder zou gekost hebben voor eenzelfde resultaat ;

« Overwegende dat verweerder wel in zijn besluiten verklaart dat hij aan de deskundige volmacht wil geven om daaromtrent inlichtingen te nemen bij de aannemer die de nieuwbouw heeft opgericht ;

« doch overwegende dat het niet opgaat de deskundige te verplichten zich aan de goede wil van een derde te onderwerpen om inlichtingen te bekomen, wanneer verweerder zelf het best geplaatst is om dit bewijs — waarvan hij de last draagt — rechtstreeks aan de deskundige te bezorgen (zie deskundig verslag, blz. 9 en 19) ;

« Overwegende dat verweerder ten onrechte aan eiser verwijt hem niet te hebben afgebracht van de idee van een ombouw ;

« Overwegende dat eiser beweert verweerder wel attent

te hebben gemaakt op het eventueel duurder uitvallen van de ombouwingswerken ;

« Overwegende dat ieder van beide oplossingen, zowel de ombouw als de nieuwbouw, haar voordelen en nadelen biedt, o.m. op esthetisch, sentimenteel en zelfs economisch gebied ;

« Overwegende dat, namelijk op economisch gebied, de afbraak met de daaropvolgende nieuwbouw de ophouding van het bedrijf gedurende geruime tijd tot gevolg heeft, en het stopzetten van de bedrijvigheid gebeurlijk een nog groter verlies kan betekenen dan het verschil tussen de prijs van een nieuwbouw en de prijs van aanpassingswerken ;

« Overwegende dat indien verweerder gerechtigd ware erover te klagen dat zijn architect hem er niet van afgebracht heeft de ombouw van zijn fabriek te beogen, men even goed zou dienen aan te nemen dat de architect die, per slot van rekening, de plannen van een nieuwbouw heeft opgesteld, zijn ereloon misschien ook niet verdiende omdat het mogelijk was op een nog meer moderne wijze en volgens nog meer recente of vooruitstrevende opvattingen te bouwen, dan hij gedaan heeft ;

« Overwegende dat als men die weg opgaat, de bouwheer op de duur de architect zou kunnen verwijten dat hij zijn cliënt niet gedwongen heeft eerst een bedrijfsconsulent te raadplegen om te weten of het in de huidige conjunctuur nog wel gerechtvaardigd was een fabriek te bouwen in de streek of op de plaats waar het gebeurde, of zelfs of het nog gerechtvaardigd was een bepaalde produktie te willen voortzetten ;

« Overwegende dat men in werkelijkheid voor de beoordeling van het geschil uit het standpunt moet vertrekken dat een nijveraar, uit zichzelf en zonder wie ook te raadplegen, moet geacht worden te weten dat, wanneer zijn bestaande gebouwen niet beantwoorden aan zijn verlangens of aan zijn optiek nopens de vereisten van een moderne exploitatie, de optie zich voor hem noodzakelijker wijze steeds voordoet tussen de ombouw van enerzijds en de afbraak met nieuwbouw anderzijds ;

« Overwegende dat de aansprakelijkheid van de architect heel anders voorkomt wanneer de nijveraar hem positief vraagt een ontwerp van omvorming op te stellen volgens zijn verlangens, dan wanneer de cliënt hem eerst om raad vraagt nopens de evidente optie, die hij weet of moet weten te bestaan tussen ombouw en nieuwbouw ;

« dat het alleen is wanneer de nijveraar aarzelt tussen de voordelen van die oplossingen, dat hij er belang bij heeft het advies van bevoegde raadgevers en o.a. het advies van een architect in te winnen ;

« Overwegende dat de architect dan speciaal dient ondervraagd te worden in die aangelegenheid die niet louter de bouwtechniek raakt, doch gemengde problemen betreft op het gebied van de economie, van de uitrusting, van de handel, van de persoonlijke verlangens, e.d. ;

« Overwegende dat het alleen is, wanneer de architect nopens die precieze vragen betreffende de keuze tussen beide opties een verkeerd antwoord zou geven en zijn cliënt misleiden, dat zijn beroepsaansprakelijkheid zou kunnen ingeroepen worden ;

« Overwegende dat het aan verweerder als bouwheer behoort positief te bewijzen, dat hij bij eiser om raad gegaan is nopens die principiële keuze ;

« dat de architect niet dient vermoed te worden een dergelijke opdracht te hebben gekregen ;

« dat verweerder niet bewijst en niet aanbiedt te bewijzen, dat hij wel een zodanige opdracht aan eiser gegeven heeft ;

« dat wanneer eiser erkent dat verweerder hem daarvan gesproken heeft, die bekentenis onsplitsbaar gepaard gaat met de bewering dat verweerder iedere raad om een

nieuwbouw op te richten van de hand wees en positief plannen voor ombouw heeft gevraagd ;

« Overwegende dat verweerder derhalve van die kant geen reden kan vinden om het verdiende ereloon van eiser niet te betalen. »

(Goethals t./ Rop, 1 september 1970).

Hoofdstuk IV.

Civielrechtelijke aansprakelijkheid

Zie ook : Verzekeringen, nr. 30.

18. Artikelen 544 en 1382 B.W. — Aansprakelijkheid wegens het feit van een derde.

Verweerder wilde een magazijn bouwen naast het erf van eisders. Zijn aannemer voerde graafwerk uit langs het erf van eisders, die beweerden dat daardoor schade aan hun eigendom berokkend werd. Verweerder stond op het standpunt dat hij niet aansprakelijk kon gesteld worden voor de daad van zijn aannemer. De rechtbank beschouwde dit middel als niet gegrond ;

« Overwegende dat uit de bepalingen van de artikelen 544 en 1382 voortvloeit dat hij die zijn goed gebruikt of laat gebruiken, derwijze dat hij aan zijn nabuur schade berokkent, die de normale maat van de nadelen tussen naburen overschrijdt, gehouden is geheel de door zijn daad veroorzaakte schade te herstellen (Cass., 7 april 1949, *Pas.*, 1949, I, 273) ;

« Overwegende dat de eigenaar die aansprakelijkheid draagt, zelfs wanneer het nadeel voortspuit uit de daad van een derde die, ofschoon hij niet de aangestelde van de eigenaar is, nochtans in opdracht en voor rekening van de eigenaar heeft gehandeld (raadpleeg : *Dalcq, Responsabilité civile*, I, o.m. nrs. 688-706 e.v.). »

(Gez. Dupon t./ PVBA Thoen, 14 april 1970).

Zie infra, nr. 75.

19. Fout. — Verkeer. — Berijden van andermans eigendom buiten de oprit en zonder toestemming.

Door met een zwaar beladen vrachtwagen op de grond van eiser te manoeuvreren, had de bestuurder de beerput beschadigd. De rechtbank bestempelde dit feit als foutief ;

« Overwegende dat het vaststaat dat de aangestelde van verweerder zonder de toestemming van eiser op zijn privé-eigendom met een vrachtwagen is gereden om de lading van de wagen gemakkelijker bij de buur van eiser te lossen ;

« Overwegende dat het berijden van een privé-eigendom in die omstandigheden een fout uitmaakt, waarvan hij die ze begaat de schadelijke gevolgen moet dragen (...) ;

« Overwegende dat verweerder ten onrechte het geval als overmacht bestempelt, waar hij alleen zijn gemak heeft nagestreefd. »

(De Gendt t./ Stuer, 15 december 1970).

20. Verkeer. — Baan met drie rijstroken. — Wie heeft voorrang op de middenstrook,

« Overwegende dat de aanrijding is gebeurd toen beide wagens, komende uit tegenovergestelde richting, elkaar hebben ontmoet in de middenrijstrook, die de baan ter plaatse van de aanrijding in drieën scheidt ;

« Overwegende dat eisders beweert dat zij zich het eerst op die middenstrook had begeven om de file wagens in te halen, die de rechterkant van de baan in haar richting gebruikten ;

« dat eerste verweerder dit betwist en beweert, dat hij integendeel het eerst de middenstrook bereed om de file

wagens in de andere richting in te halen ;

« Overwegende dat geen bestanddeel van de zaak toelaat te oordelen wie als eerste zijn inhaalmaneuver was begonnen ;

« Overwegende dat het enige feit dat vaststaat is, dat noch eiseres noch eerste verweerder zich in de file die zij verlaten hadden, terug konden invoegen ;

« Overwegende dat dit feit ook niet toelaat de aansprakelijkheid voor het ongeval te leggen op de ene of de andere partij of voor een deel op beiden ;

« dat inderdaad, wie het eerst op de middenstrook reed, mocht verwachten dat niemand uit de file van tegenliggers zou komen zolang hij niet zijn rechterkant had kunnen terugnemen ;

« Overwegende dat het wenselijk ware de inhaalmaneuvers te zien verbieden op in drie stroken verdeelde banen, telkens de twee uiterste stroken bezet zijn op een wijze die beweging gevaarlijk maakt, doch dat dit verbod niet in de wetgeving te vinden is. »

(PVBA Burchtse Bouwwerken Stoop t./ Detemmerman en Camer, 6 oktober 1970).

21. Verkeer. — Sleet van de baan door intensief verkeer. — Geen fout.

De wagen van een weggebruiker kwam in een put van de wegbedekking terecht. Hij dagvaardde een aannemer die een intensief gebruik van de baan maakte in verband met openbare werken die hij in de nabijheid uitvoerde. Hij verweet de aannemer ook dat hij geen verkeerstekken had aangebracht om de put te signaleren. De rechtbank heeft de vordering in de volgende termen afgewezen :

« Overwegende dat het niet bewezen is dat de Bergstraat zich nog in perfecte of degelijke staat bevond, voordat verweerder er een intensief gebruik van maakte ;

« dat niet bewezen is dat hij alleen die baan gebruikt heeft op een wijze die een zware slijtage van de baan kon veroorzaken ;

« Overwegende dat, mocht hij alleen een baan in onberispelijke toestand hebben gebruikt, die voor dit intensief gebruik geen vroegere sleet zou gekend hebben, hij daarom nog niet voor die sleet aansprakelijk zou kunnen gesteld worden in de omstandigheden van de zaak ;

« Overwegende dat iedere weggebruiker het zijne bijdraagt tot de sleet van de banen waarover hij rijdt ;

« dat niemand eraan zou denken een vervoerder tussen anderen aansprakelijk te stellen voor sleet die een baan ondergaan heeft op één of meerdere jaren, door de honderden transporten die hij op die baan zou hebben gedaan, al ware het met zware vrachtwagens ;

« Overwegende dat niet blijkt dat verweerder tot plicht had de banen die hij gebruikte, te onderhouden en/of te herstellen wat betreft hun sleet, al ware die sleet het gevolg van een intensief gebruik ;

« Overwegende dat evenmin bewezen is, dat verweerder tot plicht had enig verkeerstekken te plaatsen ten einde de snelheid te regelen of de weggebruikers te waarschuwen nopens de slechte staat van de baan — verondersteld dat die staat niet noodzakelijk en geleidelijk in het oog van de weggebruikers liep ;

« dat eiser niet beweert, dat er op de baan waarvan sprake enig verkeerstekken aangebracht was om het gewicht van de voertuigen te beperken onder het gewicht dat de vrachtwagens van verweerder bereikten ;

« dat eiser niet beweert dat de aangestelden van verweerder met een niet toegelaten snelheid gereden hebben ;

« Overwegende dat eiser geen enkele andere omstandigheid aanvoert, waaruit zou blijken dat er bij het intensief gerij van de vrachtwagens van verweerdens ook maar de minste fout werd begaan ;

« dat het louter feit dat intensief gebruik van de baan

een snellere sleet van de baan meebrengt, geen fout impliceert ;

« Overwegende dat uit het verslag van de inspecteur van de verzekeraar van eiser blijkt, dat een kantonnier praktisch dagelijks de staat van het wegdek inspecteerde ;

« Overwegende dat verweerder niet aansprakelijk kan gesteld worden, wanneer die dagelijkse inspectie door geen herstel noch onderhoud van de staatsbaan werd gevolgd. »

(De Cock t./ Zegers-Cant, 15 december 1970).

22. Aansprakelijkheid voor zaken. — Val van de afsluiting van een werkterrein. — De bewaring van de zaak blijft bij de aannemer die de omheining geplaatst heeft om zijn terrein af te sluiten. — Zelfs indien hij de sleutel aan derden toevertrouwt. — Mogelijk verhaal tegen die derden.

« Overwegende dat uit een nopens bewust feit ingesteld strafrechtelijk onderzoek blijkt, dat, nadat de heer Keppens bepaalde werken had uitgevoerd en nadat hij de afsluiting dicht had gemaakt, tweede verweester ook op dezelfde werf is komen werken ;

« Overwegende dat uit de verklaringen van de getuigen die tijdens het strafrechtelijk onderzoek in verband met het ongeval onderhoord werden, blijkt dat de afsluiting die gevallen is, wankel stond en slechts aan de muur vastlag met een koord en een ijzerdraad ;

« Overwegende dat eerste verweerder aansprakelijk is voor het ongeval ;

« dat hij inderdaad de houten schutting waarvan hij eigenaar was, gebruikte als afsluiting van het terrein waar hij werken diende uit te voeren als algemeen aannemer ;

« dat hij die aansprakelijkheid draagt zelfs wanneer hij niet gedurig op het terrein werkte en zelfs wanneer er nog andere personen op het terrein kwamen, zoals bijv. onderaannemers, leveranciers en werknemers ;

« dat de algemene aannemer de gebruiker is van de afsluiting van zijn werven voor de hele duur van de werkei, en die aansprakelijkheid niet overgaat op diegenen die van hem de toestemming krijgen om toegang te hebben tot de werf om te werken voor rekening van de algemene aannemer ;

« Overwegende dat dit niet belet dat de bewaker eventueel een verhaal kan uitoefenen tegen voornoemde derden wanneer hij tegen hen een positieve fout kan bewijzen.

« Overwegende dat eerste verweerder de aansprakelijkheid draagt van het ongeval, enerzijds krachtens het vermoeden gesteld door art. 1384 B.W., en anderzijds omdat het gebrek van de door hem geplaatste afsluiting positief bewezen is. »

(Moens t./ Keppens en PVBA Dutrieu, 5 mei 1970).

23. Tracé van een riolering. — Uitvoering dicht bij een huis.

De snelle vordering van het werk of het in acht nemen van een rechtlijnig tracé zijn geen voldoende redenen om een riolering zo dicht bij een gebouw te plaatsen, dat er noodzakelijk schade aan berokkend wordt. De rechtbank beveelt de partijen nopens dit aspect van de zaak te concluderen.

« Overwegende dat uit het deskundig verslag blijkt dat de door tweede verweerder uitgevoerde rioleringswerken te dicht bij het gebouwtje van eisers stonden om op normale wijze zonder schade voor dit gebouw te kunnen uitgevoerd worden ;

« Overwegende dat de deskundige op blz. 8 van zijn verslag verklaart dat 'dit niet te wijten (is) aan een abnormale plaats van het eigendom, in functie van de rioollijn van de hele straat, die kilometers groot is. Door de ligging van het eigendom moesten de rioleringswerken abnormaal dicht bij het eigendom worden uitgevoerd' ;

« Overwegende dat de deskundige aldus redeneert alsof het gebouw van eisers ten onrechte stond waar het was, en alsof het openbaar bestuur dat het riool liet plaatsen, en de aanemer die het riool uitvoerde voor dit openbaar bestuur, het recht hadden de rioollijn recht te doen lopen, ondanks de 'vroeger' bestaande ligging van het gebouw, zonder er zich om te bekommeren of de uitvoering van dit rechtlijnig tracé al dan niet schade aan het eigendom van eisers zou berokkenen ;

« Overwegende dat de deskundige verklaart dat, indien de werken absoluut dienden uitgevoerd te worden op de plaats waar zij verricht werden. — d.i. abnormaal dicht bij het gebouw van eisers — er geen middel bestond om de schade te vermijden, zelfs niet met het schoren van de voorgevel ;

« Overwegende dat de deskundige inderdaad dit middel abnormaal en 'ingewikkeld' heet alsook onverenigbaar met een snelle vordering van de werken ;

« Overwegende dat het vanzelf spreekt, dat die inconvenienten aan hem die ze wil vermijden geen recht geven om aan het eigendom van derden schade te berokkenen ;

« Overwegende dat de deskundige verder opmerkt, dat 'er veel kans bestond dat zelfs bij schoren, de voorgevel zou verzakt geweest zijn, gezien de afstand « sleuf-voorgevel » en gezien de diepte van de sleuf, de breedte, het droogzuigen ;

« Overwegende dat dit erop neerkomt te verklaren, dat de schade onvermijdelijk was, zelfs bij het nemen van abnormale voorzorgen, en dat er alleen één middel bestond om de schade te vermijden, namelijk de riolering op een grotere afstand te plaatsen van het gebouw van eisers, dan voorzien door de plans opgevat door de bouwheer ;

« Overwegende dat in de mate waarin hier een fout in de conceptie van de werken aanwezig mocht zijn, verweerder alleen tegenover eisers aansprakelijk zou kunnen gesteld worden, voor zover zij het gevaar moest bemerkt hebben, en gebeurlijk moest weigeren de werken uit te voeren zoals deze getekend waren ;

« Overwegende dat het gestelde probleem de combinatie betreft van de artikelen 1382 e.v. B.W. enerzijds, en art. 544 B.W. anderzijds (zie Dalcq, *Novelles, Responsabilité civile*, I, 1959, nrs. 642-707) ;

« Overwegende dat een goede rechtsbedeling het wenselijk maakt, dat dit aspect van de zaak — dat de partijen in hun conclusies niet hebben behandeld —, het voorwerp van een discussie onder hen zou uitmaken, zo mogelijk in aanwezigheid van de bouwheer ;

« dat er in elk geval aanleiding toe bestaat om bij toepassing van art. 774 Ger. W. het debat te heropenen. »

(Van Haelst en Van Raemdonck t./ Blankaert & Cie en A.T.F. België, 25 mei 1971).

Zie infra, nr. 26.

24. *Schade bij overtanken. — Leverancier niet aansprakelijk voor het overlopen van stookolie wanneer het reservoir gemaakt is uit twee communicerende vaten, waarvan het ene trager vol loopt dan het andere.*

« Overwegende dat de heer Gogaert gedagvaard werd als hebbende een fout begaan bij het leveren van de bestelde hoeveelheid stookolie ;

« dat de N.V. Belgomine gedagvaard werd als burgerrechtelijk aansprakelijk voor de heer Bogaert ;

« dat de V.Z.W. Wase Werkplaats gedagvaard werd als eigenares van een ondeugdelijke installatie en alleszins als hebbende de verplichting om aan eiser, haar buurman, geen schade te veroorzaken, die de normale gedoogzaamheid tussen burens zou overschrijden ;

« Overwegende dat de rechtstreekse oorzaak van het overlopen van de stookolie te vinden is in de constructie van de stookolietank van de V.Z.W. Wase Werkplaats ;

« Overwegende dat het reservoir bestaat uit drie gelijke verticale tanks, in de vorm van een parallellepipedum dicht naast elkaar geplaatst op gemetselde voeten ;

« dat de middelste tank verbonden is met elk van de twee andere door een onder aan de voorkant geplaatste buis ;

« dat die buizen het in principe mogelijk maken dat de vloeistof die in een van de drie tanks gegoten wordt, zich volgens het principe van de communicerende vaten in de twee andere tanks verspreidt ;

« dat een ijkmaatbuis ('jauge') aan de voorkant van de middelste tank voorkomt ;

« dat de twee andere tanks er geen hebben ;

« Overwegende dat boven op elke tank een opening is, waarop de vulslang kan bevestigd worden ;

« dat die opening een grotere doorsnee heeft dan de buis die de verbinding van de middelste tank met de andere verzekert ;

« dat het verschil van de doorsnee niet in het oog lopend is, temeer daar de opening en de buis wel twee meter van elkaar verwijderd zijn, en de vulopening gedekt is door een kapsel dat haar juiste doorsnee verbergt ;

« Overwegende dat er op de tanks of in de nabijheid geen waarschuwing of onderrichting werd aangebracht noch enig teken dat met een mededeling betreffende de gebruikswijze van de installatie zou gelijk staan ;

« Overwegende dat het gevaarlijk is de tanks langs de zijtanks te vullen ;

« dat niet alleen de opening waarlangs de tanks kunnen gevuld worden inderdaad breder is dan de verbindingsbuis, die de middelste tank met de twee andere verbindt, maar bovendien de opening van de buis normaal bevuild en ietwat vernauwd is door de aanklevende resten van de vorige voorraad stookolie ;

« Overwegende dat de vloeistof die in een van de zijtanks gegoten worden, aldus slechts met vertraging in de andere op hetzelfde peil komt als in de rechtstreeks gevulde tank ;

« dat de stookolie zich bijgevolg ophoopt in het eerste en rechtstreeks gevulde reservoir, dat kan overlopen voordat de twee andere volledig gevuld zijn ;

« Overwegende dat het bestaan van een verluchtingsbuis ook aan de rechtstreeks gevulde tank maakt, dat er geen tegendruk te verwachten is van de lucht, die anders in gezegde tank zou heersen, en integendeel een overvloed van olie in die tank — wanneer de andere slechts gedeeltelijk gevuld zijn — langs de verluchtingsbuis kan ontsnappen ;

« Overwegende dat de beschreven toestand van de installatie tot eerste gevolg heeft, dat de enige ijkmaatbuis, die alleen de toestand weergeeft en het peil aanduidt van de olie in de middelste tank, zal wijzen op een betrekkelijk lager niveau, wanneer het niveau van de rechtstreeks gevulde tank reeds veel hoger zal staan ;

« dat diezelfde toestand ten tweede tot gevolg heeft, dat wie de vulling gadeslaat, bedrogen wordt door de aanwezigheid van de 'jauge' ;

« Overwegende dat het ook is geweest wat gebeurde ;

« dat de eerste rechtstreeks gevulde tank reeds totaal vol was, toen volgens de ijkmaatbuis het geheel nog verder diende opgevuld te worden ;

« dat het zo is dat de eerste tank overliep ;

« Overwegende dat de heer Bogaert geen fout heeft begaan door de vulling te doen langs de opening van de links gelegen tank ;

« dat hij door het defect van de installatie in dwaling werd gebracht nopens haar vermogen van opneming van de geleverde stookolie ;

« Overwegende dat hij stond voor een installatie, waarvan hij slechts na een diepgaande studie zou hebben kun-

nen ontdekken, dat zeer speciale voorzorgen genomen dienden te worden ;

« Overwegende dat het bestaan van één enkele ijkmaatbuis aan de middelste tank hem noodzakelijk moest doen geloven, dat hij mocht vertrouwen op de aanwijzing van die 'jauge' voor het geheel van de driedelige installatie ;

« dat het bestaan van drie vulopeningen een andere wenk of invite was om zowel de ene als de andere te gebruiken ;

« dat in die omstandigheden de plicht van de V.Z.W. Wase Werkplaats was een mededeling of teken aan te brengen om te beletten dat de openingen van de zijtanks gebruikt werden voor iets anders dan voor het reinigen van die tanks ;

« dat de V.Z.W. Wase Werkplaats op zijn minst een kennisgeving diende te plaatsen om de leveranciers van stookolie erop te wijzen dat de aanwijzingen van de 'jauge' niet de minste veiligheid vertoonden gezien de speciale constructie van de installatie ;

« Overwegende dat de V.Z.W. Wase Werkplaats aldus alleen aansprakelijk is voor de berokkende schade. »

(Rumes t./ Bogaert, Belgomine en Wase Werkplaats, 10 februari 1970).

25. Schade en schadeloosstelling. — Een beschadigde elektrische luchtleiding wordt vervangen door een ondergrondse leiding.

De verzekerde van gedaagde had een private elektrische luchtleiding van eiser beschadigd. De leiding werd niet hersteld (volgens de verzekeraar zouden de kosten hiervan 1.500 fr. bedragen), maar vervangen door een ondergrondse leiding, die 7.646 fr. kostte. Moest dit verschil in prijs vergoed worden ? De rechtbank antwoordt ontkennend in de volgende omstandigheden :

« Overwegende dat eiser terecht doet gelden, dat de Electriciteitsmaatschappij Interlo de herstelling van de luchtleiding heeft verboden en eiser verplicht heeft ze te laten vervangen door een ondergrondse leiding ;

« Overwegende dat er aan de Mij Interlo tijdens het geding gevraagd werd, of haar planning voorzag dat de vervanging van de luchtleidingen door een ondergrondse leiding eerlang aan de woning van eiser zou toegepast worden ;

« Overwegende dat de Mij Interlo de strekking van de vraag goed begrepen heeft zoals blijkt uit haar antwoord, luidend als volgt : « De bedoeling van deze vraag is waarschijnlijk te weten waarom de privé-luchtleiding van dhr. Pauwels niet mocht gehandhaafd blijven » ;

« Overwegende dat uit het antwoord van Interlo ook blijkt, dat de reden van het niet-handhaven van de luchtleiding was het gevaar 'dat de privé-leiding van dhr. Pauwels zich te dicht bij onze luchtleiding bevond, zodat er gevaar bestond dat de twee leidingen onderling in contact zouden komen en kortsluiting veroorzaken, bijv. bij stormweer' ;

« Overwegende dat door bovenstaande verklaring bewezen wordt dat de vervanging van de luchtleiding noodzakelijk was, zo spoedig mogelijk, buiten iedere planning om en buiten iedere accidentele beschadiging van de leiding door een auto-ongeval, dit eenvoudig omdat er een bestendig en dreigend gevaar bestond, voortspruitend uit de gevaarlijke en derhalve defecte toestand van de installatie ;

« Overwegende dat de noodzakelijkheid van de vervanging van de luchtleiding door een ondergrondse leiding derhalve het gevolg is van het uit de bestaande toestand voortvloeiende gevaar, en het verkeersongeval slechts de gelegenheid was voor Interlo om een maatregel te nemen, die sedert lang diende genomen te worden ;

« Overwegende dat het supplement van kosten, voortspruitende uit het plaatsen van een ondergrondse leiding in plaats van de herstelling van de luchtleiding, derhalve niet voortvloeit uit de door de verzekerde van verweerster

begane fout, en door hem niet vergoed dient te worden :

« dat de verzekerde van verweerster geen andere verplichting had dan de gaafheid van de luchtleiding zoals zij bestond, te eerbiedigen ;

« Overwegende dat eiser niet bewijst dat de herstelling van de luchtleiding in haar vorige toestand meer dan 1.500 fr. zou gekost hebben. »

(Pauwels t./ Motorrijtuigverzekering aan de Grens, 8 juni 1970).

NOOT. — Van dit overzicht zullen nog twee delen in volgende nummers verschijnen.

CORRECTIONELE RECHTBANK TE LEUVEN

5e Kamer. — 25 mei 1972.

Voorzitter : M. R. Peeters.

Rechters : MM. F. De Cooman en R. Decoux.

Openbaar Ministerie : M. J. Strauven.

Raadsman : Mr. Van Eecke.

Minnelijke schikking. — Betaling van voorgesteld bedrag. — Wettelijke termijn. — Verval van strafvordering.

Wanneer aan de verdachte een voorstel tot minnelijke schikking gedaan en een termijn vastgesteld wordt voor de betaling van de geldboete, maar het voorstel tot minnelijke schikking door de daarmede belaste politiedienst slechts na het verstrijken van de termijn wordt afgeleverd, beschikt hij over de wettelijke minimum termijn om tot de regeling van de minnelijke schikking over te gaan, te rekenen vanaf de overhandiging van het voorstel tot minnelijke schikking.

Gedurende deze termijn mag het openbaar ministerie geen bevel tot dagvaarden geven. Door de tijdige betaling vervalt de strafvordering.

Gaspard.

Overwegende dat het hoger beroep regelmatig is naar tijd en vorm zodat het ontvankelijk is ; dat immers het bewijs niet geleverd wordt dat het verstekvonnis aan de persoon van de beklaagde werd betekend meer dan 10 dagen voor de datum waarop hij hoger beroep instelde ;

Overwegende dat de vervolgende partij een voorstel tot minnelijke schikking deed op 20 augustus 1971, dat als dading dient beschouwd ; dat dit voorstel een termijn voorzag voor de betaling tot 15 september 1971 ;

dat het voorstel evenwel door de daarmede gelaste plaatselijke politiedienst aan huidige beklaagde slechts op 23 september 1971, hetzij acht dagen na de uiterste termijn van betaling, werd overhandigd, zodat de wettelijk voorgeschreven minimum termijn van acht dagen uiteindelijk liep tot 30 september 1971 ;

dat beklaagde anderzijds het nodige ter betaling deed derwijze dat de overschrijving van de voorgestelde som van 1.000 fr. nog op 29 september 1971 door de post-checkdiensten werd uitgevoerd, zoals blijkt uit het door beklaagde voorgelegde overschrijvingsbewijs ;

dat beklaagde derhalve binnen de wettelijke minimum-termijn tot regeling overging en de minnelijke schikking geldig voorkwam (zie A.P.R., v°, Minnelijke schikking, nr. 104 en 144) ;

dat om diezelfde reden het openbaar ministerie gedurende diezelfde tijdspanne geen bevel tot dagvaarden mocht geven, zoals in casu op 28 september 1971 werd gegeven en dan ook geen veroordeling mocht uitgesproken worden ;

Om deze redenen,

en met toepassing der artt. 166-167-211 van het Wetboek van Strafvordering; 24 der wet van 15 juni 1935, door de heer Voorzitter aangeduid;

De Rechtbank,

Verklaart het hoger beroep ontvankelijk;

Hervormt het vonnis a quo en doende wat de eerste Rechter had moeten doen:

Stelt vast dat de betaling dd. 29 september 1971 de strafvordering deed vervallen;

Legt de kosten, gemaakt door het Openbaar Ministerie, ten laste van de Staat;

NOOT betreffende de afdoening buiten gerecht.

1. Artikel 166 van het Wetboek van Strafvordering bepaalt dat de overtreder die het voorwerp uitmaakt van een minnelijke schikking over een termijn van ten minste acht dagen beschikt om hieraan gevolg te geven. Th. Versée was van oordeel dat het acht vrije dagen moeten zijn (*Minnelijke schikking*, nr. 104 in A.P.R.), maar sedert de invoering van het Gerechtelijk Wetboek wordt er geen onderscheid meer gemaakt tussen vrije en niet vrije termijnen (Ch. Van Reepinghen, *Verslag over de gerechtelijke hervorming*, I, 67). Alle termijnen worden gerekend van middernacht tot middernacht van de dag af na die van de gebeurtenis welke hem doet ingaan en omvat alle dagen, ook de zaterdag, de zondag en de wettelijke feestdagen (art. 52 G.W.).

Vermits het voorstel op 23 september 1971 aan de overtreder werd overhandigd, beschikte hij tot vrijdag 1 oktober 1971 om de minnelijke schikking te aanvaarden, want de vervalddag is in de termijn begrepen (art. 53 G.W.).

2. Het openbaar ministerie had de termijn binnen welke de geldboete moest betaald worden vastgesteld op 15 september 1971. De rechtbank heeft geoordeeld dat het openbaar ministerie door zijn voorstel gebonden bleef tot op het ogenblik dat de beklaagde kennis kreeg van het voorstel, maar deze interpretatie vindt geen steun in de wet, noch in de parlementaire voorbereiding.

Weliswaar kon de rechtbank een arrest van het Hof van beroep te Luik van 11 mei 1941 inroepen, waarbij gesteld werd dat «le procureur du Roi, ayant invité le prévenu à payer la somme qu'il avait déterminée, n'était plus maître de l'action publique et n'était plus recevable à citer le prévenu devant le tribunal correctionnel que lorsque, après avoir observé les formalités de rigueur prévues à l'alinéa 7 de l'article 166, il avait obtenu la certitude que l'intéressé avait eu connaissance de la transaction proposée et que ce délai imparti était expiré» (*Pas.*, 1942, II, 7).

3. De theorie die door het Hof van beroep te Luik werd voorgestaan, en die door R. Warlomont (*L'action publique et civile*, n° 520 in *Novelles, Procédure pénale*, I, 1) wordt bijgetreden, moet als voorbijgestreefd worden beschouwd. De strafvordering kan niet verlamd blijven door een voorstel tot minnelijke schikking en het openbaar ministerie wordt niet onbepaaldelijk gebonden door zijn voorstel tot op het ogenblik dat de overhandiging van die waarschuwing en het verstrijken van de termijn zouden bewezen zijn. Noch uit de wet, noch uit de parlementaire voorbereiding kan worden afgeleid dat als uitgangspunt voor de berekening van de termijnen slechts het ogenblik waarop de overtreder kennis krijgt van het voorstel in aanmerking komt (Th. Versée, o.c., nr. 115).

Zo het voorstel tot minnelijke schikking de overtreder slechts na de vastgestelde termijn bereikt, dan is dit voorstel ongeldig omdat het zinledig geworden is. De overtreder kan immers niet meer tijdig de geldboete betalen. In het onderhavig geval had de politiedienst, die belast was met de overhandiging van de waarschuwing, dit dokument moeten terugsturen naar de officier van het openbaar ministerie van wie het uitging. Deze had de keuze: ofwel een nieuw voorstel sturen ofwel de zaak seponeren ofwel de zaak aanhangig maken bij de politierechtbank (zie Versée, o.c., nr. 116).

4. Zo men de huidige opvatting van de rechtbank bijtreedt, zou de beklaagde zich systematisch aan de strafvervolgning kunnen onttrekken of zou hij steeds de dagvaarding voor de politierechtbank kunnen ontzenuwen door de niet-overhandiging van het voorstel in te roepen. De afdoening buiten het gerecht is een uitzonderlijke gunstmaatregel die aan een overtreder wordt verleend, maar die strikt moet worden geïnterpreteerd. Tijdens de door het openbaar ministerie vastgestelde termijn, blijft de strafvordering onmogelijk, maar zodra deze termijn verstreken is, herneemt het openbaar ministerie zijn recht van vervolging. De wet heeft trouwens een maximumtermijn vastgesteld waarbuiten het openbaar ministerie zelfs geen voorstel meer mag doen en dit is hoofdzakelijk gedaan uit vrees voor de verjaring (*Verslag aan de Koning betreffende het Koninklijk Besluit van 10 januari 1935, Verzameling der wetten en koninklijke besluiten van België*, 1935, I, 113 *contra*: Pol. Gent, 13 maart 1962, R.W., 1962-63, 609). Het gevaar voor verjaring is inderdaad niet denkbeeldig, vermits het voorstel tot minnelijke schikking de verjaring niet schorst.

5. Zo het voorstel tot minnelijke schikking de overtreder had bereikt vóór het verstrijken van de vastgestelde termijn, dan had deze termijn moeten verlengd worden zodanig dat hij over ten minste acht dagen had beschikt (Th. Versée, o.c., nr. 144), maar eens dat het voorstel ongeldig was geworden door het verstrijken van de termijn, mocht de rechtbank geen nieuwe termijn toekennen die te berekenen valt vanaf de overhandiging van het voorstel tot minnelijke schikking.

Het gaat hier natuurlijk niet om de opportuniteit van de dagvaarding, noch om de mogelijkheid om de buiten termijn verrichte betaling voor geldig te aanvaarden, maar om het belang van de strafvordering. Het initiatief blijft in de handen van het openbaar ministerie en, behoudens tijdens de vastgestelde termijn voor de betaling van de geldboete, komt het aan de officier van het openbaar ministerie toe te beslissen welk gevolg er aan de strafvordering wordt gegeven. De strafvordering kon dan ook niet vervallen worden verklaard door een termijnberkening die steunt op gegevens die buiten de beschikkingsfeer van het openbaar ministerie liggen.

A. Vandeplas.

ARBEIDSRECHTBANK TE HASSELT

3e Kamer. — 23 mei 1972.

Voorzitter: M. H. Van Nuffel.

Rechters in sociale zaken: MM. H. Droogmans en J. Ooms.
Openbaar Minist.: M. P. Romain, substituut-arbeidsauditeur.
Advocaat: Mr. Gruyters.

**Arbeidsongeval. — Basisloon. — Bouwbedrijf. — Weer-
verlet- en getrouwheidszegels. — Hypothetisch loon.**

Voor de vaststelling van het basisloon in het bouwbedrijf

vormt de tegenwaarde van de weerverlet- en getrouwheidszegels een bestanddeel van het loon in de zin van de wet van 12 april 1965. Bijgevolg dient zij opgenomen te worden in de berekening van het hypothetisch loon.

Claesen t./ N.V. Royale Belgè.

Voorwerp

Partijen zijn vrijwillig verschenen teneinde in een vonnis te horen vaststellen of de overeenkomst, die tussen hen tot stand kwam naar aanleiding van een arbeidsongeval, de Heer Claesen Henri overkomen op 13.10.1969, overeenkomstig de wettelijke beschikkingen geschiedde. De overeenkomst bevatte volgende elementen :

de duur en graad van de tijdelijke arbeidsongeschiktheid als volgt vastgesteld :

een tijdelijke werkonbekwaamheid die volledig was van 13.10.1969 tot 31.3.1970 inbegrepen, gedeeltelijk aan 50% van 1.4.1970 tot 10.4.1970 inbegrepen ; nieuw ongeval met een tijdelijke werkonbekwaamheid die volledig was van 11.4.1970 tot 30.4.1970 inbegrepen, gedeeltelijk aan 50% van 4.5.1970 tot 22.6.1970 inbegrepen, gedeeltelijk aan 30% van 23.6.1970 tot 30.9.1970 inbegrepen.

Het basisloon werd vastgesteld op 130.492 fr ; de blijvende arbeidsongeschiktheid op 8%, de consolidatiedatum op 1.10.1970.

Ontvankelijkheid.

De eis werd tijdig ingesteld en overeenkomstig de pleegvorm voorzien in artikel 706 en is ontvankelijk.

Ten gronde.

De Arbeidsongeschiktheid.

Nopens de graad en de duur van de tijdelijke arbeidsongeschiktheid alsmede de consolidatiedatum en de graad van de blijvende arbeidsongeschiktheid blijkt uit de gegevens van de zaak dat de overeenkomst billijk en verantwoord is en derhalve kan bekrachtigd worden.

Het basisloon.

Bij de samenstelling van het basisloon werd er rekening gehouden met vier weerverletdagen door toevoeging van een hypothetisch loon.

Bij de vaststelling van het hypothetisch loon werd de getrouwheidspremie en de tegenwaarde van de weerverletzegels niet opgenomen.

Verweerster laat gelden dat de getrouwheidspremie enkel betaald wordt op het werkelijk gewonnen loon van het slachtoffer of van gelijkaardige werknemers en dat de 2% weerverlet een forfaitaire bijdrage is van de werkgever in het eventueel loonverlies van 50% voor de uren waarop de werknemer niet op de werf aanwezig was, maar enkele uren niet kon werken wegens slecht weder.

* * *

De tegenwaarde van de weerverlet- en getrouwheidszegels is een loonelement

Zij werden verplichtend gesteld in de bouwsector door een beslissing van het paritair comité en algemeen verbindend verklaard bij K.B. en worden toegekend ongeacht het uitbetalingsorganisme, uit hoofde van de dienstbetrekking. De binding werkgever-werknemer vloeit voort uit de overhandiging aan de werknemer van de « kaart » waarop de werkgever de zegels aanbrengt. Op grond van art. 2, 1° van de wet van 12 april 1965 op de bescherming van het loon, is de tegenwaarde van de weerverlet- en getrouwheidszegels loon.

Als loonelementen, toegekend voor de activiteitsdagen, worden zij in casu bij toepassing van art. 36, § 2, van de arbeidsongevallenwet opgenomen in de berekening van het hypothetisch loon.

Het hypothetisch loon bedraagt :

$$1.769 + (1.769 \times 5,75) = 1.871$$

100

Het basisloon wordt vastgesteld op 130.594 fr.

Gehoord M. Romain P., substituut-arbeidsauditeur, in zijn eensluidend mondeling advies ;

Om deze redenen,

De Arbeidsrechtbank,

Zegt voor recht dat het basisloon tot vaststelling van de wettelijke vergoedingen, die verweerster verschuldigd is ingevolge het arbeidsongeval Henricus Claesen overkomen op 13.10.1969, 130.594 fr. bedraagt ;

Veroordeelt verweerster tot betaling van de wettelijke vergoedingen op grond van de door partijen overeengekomen periodes en percentages van tijdelijke arbeidsongeschiktheid en een blijvende arbeidsongeschiktheid van 8% vanaf 1.10.1970, datum van de consolidatie der letsels.

VREDEGERECHT TE DEURNE

10 februari 1972.

Rechter : M. De Messemaeker.

Advocaat : Mr. W. Truyens.

Summiere rechtspleging om betaling te bevelen. — Aanmaning aangezegd bij ter post aangetekende brief met ontvangstbewijs.

Het verzoek volgens de summiere rechtspleging om betaling te bevelen is nietig, wanneer het in art. 1339, lid 1, Ger. W. bedoelde ontvangstbewijs weliswaar wordt overgelegd, maar uit dit stuk, daar het niet is afgetekend door de geadresseerde, niet blijkt dat deze de zending ontvangen heeft.

P.V.B.A. Ets. Raemdonck t./ P.V.B.A. A.T.I.

Gelet op het verzoekschrift, opgesteld in het Nederlands, ter griffie nedergelegd op 26 januari 1972, waar het op zijn datum door de griffier voor gezien werd getekend ; gelet tevens op de eraangehechte stukken ;

Gelet op de artikelen 1338 tot 1344 van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de summiere rechtspleging om betaling te bevelen ;

Gelet op de beschikkingen der wetgeving op het gebruik der talen in gerechtszaken ;

Overwegende dat art. 1339, al. 1, G.W. beschikt dat het verzoekschrift dient te worden voorafgegaan door een aanmaning tot betalen die hetzij aan de schuldenaar wordt betekend bij deurwaardersexploot, hetzij aangezegd bij ter post aangetekende brief met ontvangstbewijs ;

Overwegende dat verder art. 1340 in fine G.W. beschikt dat het exploot of afschrift van de aangetekende brief en het ontvangstbewijs bij het verzoekschrift dienen gevoegd ;

Overwegende dat, zodoende, de wetgever duidelijk de bedoeling heeft gehad door de verzoeker het bewijs te doen leveren dat de schuldenaar werkelijk heeft kunnen kennis nemen van de aanmaning, op grond derwelke de verzoeker Ons een beschikking vraagt welke de gevolgen heeft van een verstekvonnis ;

Overwegende dat een ontvangstbewijs slechts als dusdanig waarde heeft wanneer het uit dit document blijkt dat de stukken, waarop het betrekking heeft, door de bestemming werden ontvangen ;

Overwegende dat, in casu, zo weliswaar verzoekster een kennisgeving van ontvangst bij haar neergelegde bescheiden voegt, het niet uit dit document blijkt dat de geadresseerde, schuldenaarster, de zending heeft ontvangen, daar zij niet door haar werd afgetekend ;

Overwegende dat zodoende niet is voldaan aan de beschikkingen van art. 1339 G.W., en derhalve de vraag nietig is ;

Om deze redenen :

Wij, Vrederechter voornoemd,
Verklaren de vraag nietig en laten de kosten van deze rechtspleging ten laste van verzoekster.

BOEKBESPREKING

Marc Vanquickenborne, De regresvordering van de verzekeraar tegen de verzekerde wiens staat van dronkenschap afzonderlijk bestraft werd. — Brussel, Etab. Bruylant, 1972, 84 blz.

Sedert het arrest van het Hof van Cassatie van 19 september 1968 heeft het probleem dat in het werk van de auteur wordt behandeld onafgebroken de aandacht van de juristen beziggehouden. Het arrest heeft zeer belangrijke praktische gevolgen gehad, in verband met de regresvordering die uitgeoefend wordt door de verzekering tegen haar verzekerde, doch het vraagstuk heeft ook grote theoretische betekenis omdat enkele essentiële grondvragen van het strafrecht er onmiddellijk verband mee houden.

Men kent de inhoud van de beslissing van het Hof van Cassatie, die zoveel stof heeft doen opwaaien. Wanneer een autovoerder, die een ongeval heeft veroorzaakt, veroordeeld wordt tot twee afzonderlijke straffen, de ene wegens onopzettelijke doding en de andere wegens dronkenschap aan het stuur, is daardoor op definitieve wijze beslist dat er geen oorzakelijk verband bestaat tussen de dronkenschap of de alcoholintoxicatie en het ongeval. Immers, wanneer dit oorzakelijk verband wel zou bestaan zou de strafrechter verplicht geweest zijn ingevolge art. 65 van het Strafwetboek voor de twee feiten slechts één enkele straf uit te spreken, namelijk de zwaarste. Wanneer hij dit doet geeft hij daardoor onbetwistbaar te kennen dat er een causaal verband bestaat tussen de dronkenschap en het ongeval. Wanneer echter voor de twee feiten twee afzonderlijke straffen worden uitgesproken staat het even stellig vast dat in de geest van de strafrechter tussen de dronkenschap en het ongeval elk oorzakelijk verband is uitgesloten. Dit heeft vanzelfsprekend voor gevolg dat de regresvordering van de verzekering tegen haar verzekerde die zijn wagen in staat van dronkenschap zou gevoerd hebben en in die omstandigheden een dodelijk ongeval zou veroorzaakt hebben of kwetsuren zou hebben toegebracht, niet ontvankelijk dient verklaard.

Deze beslissing van het Hof van Cassatie is aanleiding geweest tot felle betwisting. Eerst en vooral in de rechtspraak, waar b.v. het Hof van beroep te Gent in meerdere arresten deze stelling niet heeft kunnen volgen en verder in een belangrijk gedeelte van rechtsleer die het arrest aan vinnige kritiek heeft onderworpen.

Dagelijks worden nog voor onze rechtbanken en Hoven processen gespeit waarin dit probleem in al zijn aspecten wordt onderzocht. Het Hof van Cassatie heeft echter

sedert 1968 op strakke wijze zijn zienswijze volgehouden.

Men kan deze rechtspraak van het Hof van Cassatie vanuit twee standpunten beoordelen, vanuit een algemeen maatschappelijk standpunt of vanuit een strikt juridisch standpunt.

Algemeen maatschappelijk gezien dient zonder enige twijfel deze jurisprudentie uiterst betreuenswaardig genoemd te worden. Zelfs, wanneer de mening van het Hof van Cassatie in strikt recht volstrekt onweerlegbaar zou zijn heeft ze voorzeker een zeer nadelige sociale invloed. Dan wanneer in de laatste jaren de bestraffing van de dronkenschap aan het stuur steeds strenger is geworden omdat wij hier te maken hebben met een werkelijk sociale plaag, heeft het arrest van 1968 voor gevolg dat zeer talrijke dronken voerders eenvoudig volledig ontsnappen aan de gevolgen van hun burgerlijke aansprakelijkheid, en dat zij niet kunnen gehouden worden de vergoedingen die de verzekering te hunnen onlaste heeft moeten uitbetalen aan deze verzekering terug te storten. Het komt ten slotte neer op een werkelijke aanmoediging van het dronken voeren daar de dronkaard, die aan het stuur een ongeval veroorzaakt, niet zal moeten bekommern met de geldelijke gevolgen die zijn misdrijf voor hem zou kunnen meebrengen.

Wie de overtuiging is toegedaan dat het de taak is van de jurisprudentie zich te beijveren om de wettelijke bepalingen meer en meer toe te passen in de geest van het maatschappelijk belang kan niet anders dan het arrest van 1968 betreuenswaardig noemen wegens de grote sociale nadelen die eraan verbonden zijn.

Het Hof van Cassatie heeft voorzeker de plicht te waken over de nauwgezette toepassing van de wettelijke bepalingen. Het is volkomen verantwoord dat het Hof op strenge en zelfs stugge juridische gronden oordeelt. Wanneer echter de interpretatie van de wet geredelijk twee opvattingen toelaat, is het dan niet de taak van de rechter in de allereerste plaats deze te kiezen die voor het maatschappelijk leven de grootste voordelen biedt. Dit heeft het Hof van Cassatie met zijn arrest van 1968 niet gedaan. Het heeft geoordeeld dat het gesteld probleem op de meest strakke juridische wijze diende opgelost te worden, zonder dat hierbij de sociale gevolgen van deze jurisprudentie dienden in aanmerking genomen te worden. Het is volkomen begrijpelijk dat dergelijke opvatting in heel de rechtswereld aanleiding heeft gegeven tot grondige kritiek, vooral dan wanneer het strakke standpunt op hetwelk het Hof van Cassatie zich geplaatst heeft wel niet zo volstrekt zeker schijnt te zijn als uit de arresten van het Hof zou blijken.

Het was dan ook uiterst nuttig dat de heer Marc Vanquickenborne een monografie heeft uitgewerkt waarin het zo betwiste vraagstuk op diepgaande wijze wordt onderzocht.

Dit werk is verdeeld in twee hoofdstukken. Het eerste is gewijd aan de grondslag van het verhaal van de verzekeraar. Schrijver ontleedt voorafgaandelijk de verschillende strafrechtelijke teksten die de beteugeling van de alcoholintoxicatie achter het stuur beheersen. Deze is van verzwarende omstandigheid uitgegroeid tot een afzonderlijk misdrijf, misdrijf van werkelijke dronkenschap en misdrijf van eenvoudige alcoholintoxicatie omdat een bepaalde verhouding van alcohol in het bloed wordt vastgesteld.

Op welke gronden kan nu de verzekeraar een regresvordering uitoefenen tegen zijn verzekerde bij alcoholintoxicatie? Schrijver onderzoekt achtereenvolgens de artikelen van de modelpolis waarop deze vordering kan gesteund worden: artikel 25, 9 en 10 en artikel 25, 6.

Dit laatste artikel wordt bij voorkeur aangehaald omdat de rechtspraak unaniem aanneemt dat hierbij de vraag naar het causaal verband tussen de dronkenschap en

het ongeval niet dient vastgesteld te worden, terwijl dit wel het geval is in de alinea's 9 en 10. De auteur licht de werkelijke betekenis van deze bepalingen van de modelpolis toe aan de hand van duidelijke voorbeelden.

In het tweede hoofdstuk wordt dan de kern van de betwisting onderzocht, namelijk het verband tussen de afzonderlijke bestraffing en de oorzakelijkheid van de intoxicatie voor het ongeval. Dit hoofdstuk begint met een ontleding van het strafrechtelijk begrip ééndadse samenloop. Deze ontleding leidt de auteur tot de conclusie dat, in tegenstelling met de overheersende rechtsleer, de doctrine van het Hof van Cassatie in het arrest van 1968 onberispelijk is, alhoewel het Hof de beginselen inzake de ééndadse samenloop te voren niet steeds zo strikt geïnterpreteerd heeft.

Wanneer men nu aanvaardt dat de strafrechter, wegens de onplitsbaarheid van het feit, aan de dronken bestuurder slechts één straf mag opleggen, indien hij van oordeel is dat de dronkenschap het ongeval heeft veroorzaakt of medeveroorzaakt, dient de vraag gesteld of de burgerlijke rechter bij wie de regresvordering van de verzekeraar aanhangig werd gemaakt het causaal verband tussen de alcohol-intoxicatie en het ongeval moet ontkenen wanneer de strafrechter twee afzonderlijke straffen heeft uitgesproken.

Dit geeft aan de auteur de gelegenheid tot een grondige studie over het gezag van het strafrechtelijk gewijsde, dat hij langs verschillende wegen benadert en waarbij hij onderscheidt wat noodzakelijk, wat met zekerheid en wat werkelijk gevonnist werd. Hij komt hierbij tot het besluit dat het gezag van het strafrechtelijk gewijsde toekomt aan hetgeen de strafrechter noodzakelijkerwijze en werkelijk heeft vastgesteld. De beide criteria van feitelijkheid en noodzakelijkheid zijn onontbeerlijk. Het Hof van Cassatie neemt nu de stelling aan dat de burgerlijke rechter noodzakelijk gebonden zou zijn door het louter impliciet strafrechtelijk gevonniste. Schrijver is van oordeel dat aan de zekerheid van dit criterium kan getwijfeld worden. Hij toetst deze rechtspraak van het Hof van Cassatie aan deze van het hoogste rechtscollege in Frankrijk, dat eenzelfde strikte houding heeft opgegeven.

Als besluit van zijn onderzoek stelt de auteur dat de doctrine van het Hof van Cassatie steunt op een aantal premissen die juridisch goed gefundeerd blijken. De zwakke schakel in de redenering van het Hof wordt gevormd door het leerstuk van het gezag van het impliciet gevonniste. Op dit punt heeft het Hof blijkbaar een keuze gedaan, die voorzeker niet onverantwoord is, maar die toch enkel een keuze blijft. De jurisprudentie van het Hof van Cassatie belet natuurlijk niet een doelmatige bestraffing van de dronkenschap aan het stuur, wanneer de strafrechter regelmatig art. 65 van het Strafwetboek toepast en slechts één enkele straf uitspreekt. De auteur is echter wel van mening dat het, op langere termijn, wellicht wenselijk zou zijn het probleem van het gezag van het strafrechtelijk gewijsde globaal in vraag te stellen en zich te bezinnen over zijn noodzakelijke beperkingen. Ware het niet wenselijk, opdat het strafrechtelijk gewijsde gehandhaafd zou blijven dat al degenen op wier burgerlijke belangen de beslissing over de publieke vordering enige invloed zou kunnen hebben mogelijkheid zouden bekomen om in het geding tussen te komen, waardoor natuurlijk het strafprocesrecht een hele ommekeer zou ondergaan.

Het boekje van de heer Vanquickenborne heeft de grote verdienste het betwiste probleem in alle duidelijkheid uiteen te zetten. Al moet men toegeven dat in strikt recht de jurisprudentie van het Hof van Cassatie verantwoord is, laat de lectuur van dit werkje des te meer de overtuiging na dat, maatschappelijk gezien, deze juris-

prudentie van het Hof niet kan gehandhaafd blijven en dat wetgevende maatregelen op dit stuk zich opdringen.

René Victor.

H. Bosly et Ch. Goossens, Répertoire Bibliographique du Droit Belge. Supplément 1961-1970 (rédigé sous la direction des auteurs par A. Kohl, H.D. Bosly, avec la collaboration de Ph. Forêt). — Liège, Faculté de Droit, 1972, 680 p.

In 1947 kwam van de pers het eerste deel van het « Répertoire bibliographique du droit belge », dat liep over de jaren 1919-1945. Sedertdien zijn er om de 10 jaar nog twee repertoria verschenen, het ene over de jaren 1946 tot 1955 en het andere betreffende de periode 1956-1960.

Het initiatief van deze uitgave werd destijds genomen door de heer H. Bosly, Charley del Mármol en Charles Goossens en voor de samenstelling van de volgende repertoria heeft een hele reeks medewerkers hun hulp verleend.

Deze drie delen waren voor hem, die het recht op wetenschappelijke wijze wil bestuderen, een volstrekt onmisbaar werkinstrument. Niet alleen waren deze repertoria uiterst volledig, toch hun voortreffelijke indeling liet toe op de eenvoudigste wijze alle boeken en geschriften op de sporen die, in onze beide landstalen, gewijd zijn aan alle takken van het recht.

Wij kunnen thans met genoegen het verschijnen aankondigen van het vierde deel, namelijk het « Répertoire bibliographique... » over de jaren 1961 - 1970 dat onder leiding van de vroegere samenstellers H. Bosly en Ch. Goossens thans werd verwezenlijkt met de medewerking van de heren A. Kohl, H.D. Bosly en Ph. Forêt.

Het thans verschenen repertorium is veel lijviger dan zijn voorgangers. Inderdaad, wanneer deze laatste gemiddeld beneden de 350 bladzijden bleven, beslaat thans het vierde deel, dat zo pas van de pers kwam, 680 bladzijden. De samenstellers hebben er zich dan ook op toegelegd in de meest volledige mate alle geschriften te verzamelen, van welke omvang ook, die op het recht betrekking hebben, zowel in boeken als in tijdschriften-artikelen. Het zal voorzerker niet gemakkelijk zijn de auteurs op enige vergetelheid te betrappen. Volgens de steekproeven die wij tot nu toe konden doen, is de inhoud van het boek ultra compleet.

De rubrieken in dewelke de vermelde publicaties werden ingedeeld zijn dezelfde gebleven als in de drie vorige delen, mits enkele wijzigingen van titel. Daarentegen zijn de onderverdelingen in elke rubriek breder uitgewaaierd, wat toelaat gemakkelijker de gegevens die men zoekt te vinden. De rubriek betreffende het recht van Congo werd weggelaten terwijl er een nieuwe rubriek werd bijgevoegd, namelijk het canoniek recht.

Het was natuurlijk onvermijdelijk dat sommige afdelingen geweldige uitbreiding zouden nemen tegenover de vorige delen. Dit is namelijk het geval met het fiscaal recht, het sociaal recht en het Europees recht.

Elk vermeld geschrift is gekenmerkt door een nummer en aldus blijkt het dat in dit werk 10.895 boeken en artikelen werden vermeld.

Het is een gelukkige idee geweest van de auteurs ook, in de verschillende rubrieken, belangrijke noten te vermelden die in de tijdschriften verschenen onder arresten van onze hoven, alsmede de belangrijke adviezen van het Openbaar Ministerie.

In hun voorwoord zeggen de samenstellers zo terecht dat de werken gewijd aan de bibliografie van zulke aard zijn, dat men er over het algemeen zeer weinig de verdiensten van in het licht stelt, terwijl men er enkel de gebreken van doet uitschijnen. Dit is volkomen juist en het uitwerken van een zo volledig bibliografisch werk als

datgene dat voor ons ligt, is een zeer ondankbare taak.

Wij moeten de samenstellers des te meer erkentelijk zijn voor de grote opoffering die zij zich getroost hebben om aan de beoefenaars van het recht dit kostbaar hulpmiddel te bezorgen dat niet genoeg naar waarde kan geschat worden.

René Victor

BALIELEVEN

Internationale Unie der Advocaten.

Motie betreffende de toestand der Spaanse Balie.

De dagelijkse pers heeft ons het haast niet te geloven nieuws gebracht dat door de Spaanse minister van Justitie een veto werd gesteld tegen twee kandidaturen betreffende het ambt van stafhouder der Balie van Madrid.

Deze beslissing heeft dadelijk, ten gevolge van de solidariteit, het terugtrekken veroorzaakt van alle andere kandidaturen.

De Spaanse advocaten schijnen dus eensgezind om zich tegen de beslissing van de regering te verzetten; er wordt eveneens gewag gemaakt van het ontslag van de minister van Justitie..

De Internationale Unie der Advocaten heeft in haar jongste vergadering, die plaats had te Brussel, de hierna volgende motie gestemd die bij hoogdringendheid aan de Spaanse overheden werd toegezonden:

* * *

« Het Bestuur van de Internationale Unie der Advocaten, vergaderd te Brussel op 14 januari 1973, werd op de hoogte gesteld van de erge toestand waarin zich de Spaanse Balie bevindt tengevolge van het feit der onmogelijkheid voor de Madrileense advocaten over te gaan tot de vrije verkiezing van hun deken, van de voorzitter van de algemene raad en van de leden van de raad der Orde.

Naar aanleiding hiervan brengt het bestuur de onvergankelijke beginselen in herinnering van de Internationale Unie der Advocaten, zoals deze spruiten uit haar statuten en uit het manifest van Brussel in datum van 30 januari 1971, beginselen die de volstreekte onafhankelijkheid verzekeren van de advocaten ten opzichte van de staatsmacht.

Het bestuur is van mening dat een verplaatsing van een groot aantal advocaten uit alle landen ter gelegenheid van een congres, slechts kan gebeuren wanneer in het land dat bezocht wordt de hierbovenvermelde beginselen worden geëerbiedigd.

Het bevestigt aan de Spaanse advocaten zijn volledige solidariteit en verklaart hun dat de Internationale Unie der Advocaten bereid is hun zijn volledige steun te verlenen ten einde ertoe bij te dragen ten spoedigste een toestand te doen ophouden die, in feite en in rechte, volledig onverenigbaar is met de volstreekte gedragslijn van de Internationale Unie der Advocaten. »

TIJDSCHRIFTEN

De Gemeente, jaargang 1972 - nr. 12.

Van de redactie. — Dr. F. Musschoot, Management development en gemeentebelid. — G. Blanquart, De beveiliging tegen brand. — M. Wäeterloos, De orduroduct. — Actualiteit. — Raadplegingen. — Wetgeving-rechtspraak (met commentaar). — J. Verhasselt, Verzorg uw taal. — Boekbespreking. — Kroniek « Openbare Onderstand ».

Themis, jaargang 1973 - nr. 1.

Editoriaal. — E. Spanoghe, Herlevingswensen. — W. Delva, Bedenkingen bij de aanvang van een nieuw

akademisch jaar. — J. Van der Elst, Fakulteit der Rechtsgeleerdheid. — J. De Bock, De realiteit van Unctad. — P. Van Speybroeck, De gebreken van de Unctad-Infodienst. — P. Bertrand, Waarom Vlaams Rechtsgenootschap? — J.F. Beyer, De studiec commissie. — P. Van den Berghe, Cultuur. — P. Clement, Kelder van de Rechten. — K. Van Horebeke, Boekenfonds. — P. Bertrand, Structuur en werking van het V.R.G. — Overzicht bestuursfuncties en activiteiten.

Nederlands Juristenblad, jaargang 1973 - nr. 2.

Prof. mr. J.M.M. Maeijer, Vrij beroep en verplichte collectieve pensioenverzekering. — Dr. N.M. Poulantzas, « Pirate » radio stations revisited. — Prof. mr. J.M. van Bemmelen, Psychiatrisch juridisch gezelschap. — Mr. Dick H.W. de Jong, De door het buitenland uitgeleverde gewezen verdachte: een leemte in de wet. — Rechtspraak.

nr. 3.

Mr. G.E. Langemeijer, De toekomst van onze rechtspleging. — Mr. R. van Liefeland, Kraken. — Mr. G.J. Groen - mr. W.L. Nouwen, Om van de Belgen te leren. — Mr. A.P. Funke, Uitbreiding bevoegdheid rechtbank inzake verbetering akten burgerlijke stand. — Mr. H. Beekman, Formatieopdracht en bestaansrecht van een kabinet. — Rechtspraak.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie, jaargang 1973 - nr. 5200.

Prof. mr. J.M. van Dunné, Vertegenwoordiging krachtens volmacht en het Gewijzigd Ontwerp-B.W. Een bodemonderzoek (II). — Prof. mr. P.A. Stein, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak: Zakenrecht (I). — Tijdschriften. — Berichten en mededelingen.

nr. 5201.

Prof. mr. J.M. van Dunné, Vertegenwoordiging krachtens volmacht en het gewijzigd ontwerp B.W. Een bodemonderzoek (slot). — Prof. mr. P.A. Stein, Overzicht der Nederlandse rechtspraak: Zakenrecht (II, slot). — Tijdschriften. — Rechtsvragenrubriek. — Berichten en mededelingen.

Sociaal-Economische Wetgeving, 20e jaargang - nr. 11.

Berichten van de redactie. — Mr. L. Geelhoed, Sociaal-economisch recht en milieurecht. — Jurisprudentie. — Boekbespreking.

Ars aequi, jaargang 1973 - XII.

Marnix Krop, De Britse arbeidsverhoudingen en de Industrial Relations. — Thom Holterman, Een anarchisties syndroom. — Marius de Jong, (Het) Balen van de Jonge Balie. — A. Ch. M. van Rijnen en Walter Snoijink, De discussie over het kiesstelsel. — Rechtsvragen. — Boekaankondigingen. Wetgeving. — Jurisprudentie.

De Gerechtsdeurwaarder, jaargang 1973 - nr. 1.

K.C. v. d. Mije Pzn., Leer mij ze kennen... de deurwaarders! — Mr. Dr. M. Teekens, Naïeve vragen en een antwoord, dat om een kanttekening vraagt. — C. Nieuwenhuis, Het Tesselse tarief getoetst. — Mr. Dr. M. Teekens, Rechtspraak inzake de Drank- en Horecawet en de Winkelsluitingswet betreffende de veilingen. — C. Nieuwenhuis, Ambts-handelingen buiten standplaats. — P.A. Neve, Uit het Staatsblad. — Van de deurwaarders.

Journal des Tribunaux, jaargang 1973 - nr. 4812.

Alphonse Kohl, La réforme judiciaire a-t-elle une incidence sur la compétence matérielle des tribunaux de commerce en matière de faillite? — Jurisprudence. — Chronique judiciaire.